

*V. I. Lenin în biroul său din Kremlin
(fotografie din 1918)*

TREIZECI AUGUST

dramă în două părți
de

MIHAIL ȘATROV

PERSONAJELE

Sverdlov
Lunacearski
Zagorski
Krestinski
Kollontai
Petrovski
Pokrovski
Cicerin
Noghin
Tiurupa
Stucika
Enukidze
Vinokurov
Kurski
Steklov
Krupskaja
Ulianova
Bonci-Bruievici
Kizas
Velicikina
Minț
Veisbrod
Obuh
Rozanov
Ghil
Polutornâi
Batulin
Telegrafistul
Fata
O sentinelă

Partea I

1

Moscova. Kremlinul. Sala de ședințe a Consiliului Comisarilor poporului — Sovnarkom — și coridorul care leagă Sovnarkomul de locuința lui V. I. Lenin. În sala de ședințe: trei mese acoperite cu postav greu, verde, așezate în formă de U. De-a lungul meselor, fotolii luxoase, albe, cu perne roșii de catifea, pentru comisarii poporului; în centru, un fotoliu simplu, cu spetează împletită, pentru președinte. Se mai află în sală și două mese pentru secretari; pe una din mese, un telefon. De-a lungul pereților, scaune pentru invitați. Deocamdată, sala de ședințe e goală. Doar pe coridor se vede telegrafistul în fața aparatului său în plină funcțiune, descifrând banda de hîrtie care serpuiește încet. E ora șapte și jumătate. Ceasornicul bate tocmai jumătatea de oră. Intră două funcționare de la Direcția secretariatului Sovnarkomului: Ana Petrovna Kizas, mai în vîrstă, și Fata, foarte tînără. Ele pun pe mese coli de hîrtie și creioane.

KIZAS: Lui Vladimir Ilici pune-i din cele de format mic — pentru însemnări.

FATA: Bine.

KIZAS: Și la fereastră, pe pervaz.

FATA: De ce?

(Sună telefonul.)

KIZAS (la telefon): Alo? La aparat, Kizas. Bună ziua... Ca de obicei, la opt... Vladimir Ilici n-a sosit încă, dar vine, vine curînd... Nu, Dzerjinski n-o să fie; a plecat de urgență la Piter... Cum, nu știți? A fost asasinat Urițki azi-dimineață... La Smolnii. Abia sosit; intra pe poartă cînd au tras în el. Sînt arestați... Nu știu... Nu știu... Bine. (Pune receptorul în furcă.)

FATA: De ce și pe pervaz?

KIZAS: Cînd ședința e pe terminate, plutește în sală un fum atît de gros că poți să-l tai cu cuțitul. Vladimir Ilici se duce și se așază atunci pe pervaz. Și conduce de-acolo. Scrumierele pune-le aici... Enukidze și Petrovski fumează cel mai mult.

FATA: Și dacă nu se așază aici?

KIZAS: Fiecare își are locul preferat. Enukidze și Petrovski au trecut nu de mult pe scaunele astea. Au schimbat cu Cicerin și Krestinski. Le place să sporovăiască în timpul ședinței, și Vladimir Ilici i-a cam săpunit. S-au mutat de aceea mai departe de el. Țsta e locul lui Stalin. Fumează și el, dar acum n-ai de ce să-i pui scrumieră; e la Țarițin. Pestskovski nu fumează. Lui Țiurupa rezervă-i hîrtie mai multă. Troțki nu vine — e pe front; Skleanski se folosește de carnetul lui personal. Nici Buharin, nici Rikov nu vin. S-au dus la Serpuhov, la mi-

ting. Pentru Lunacearski pune trei creioane. Așa.

FATA: Și cleiul? Am adus și clei.

KIZAS: Tot pentru Vladimir Ilici. El îi zice „guturai“. Vezi, ține minte; să nu te zăpăcești cînd o să-ți ceară.

FATA: Da, zău, luna trecută am sfeclit-o rău. Ieșise cam pe la miezul nopții din cabinet. „Dă-mi repede Colegiul Comisariatului poporului pentru alimentație“, îmi zice. Și mă apuc de zor să le dau tuturor pe rînd câte un telefon. Îi trezesc din somn, cînd colo, după nici zece minute, îl văd că iese din nou din cabinet, de astă dată supărat: „Unde-i lista colegiului?“ Atunci abia pricepusem. Și-i explic că m-am încurcat.

KIZAS: Și? Ce ți-a spus?

FATA: Mai întîi s-a simțit parcă stînjinit și și-a cerut iertare că nu s-a exprimat destul de limpede; după aceea am stat împreună la telefon să-i sunăm din nou pe toți și să le spunem să nu mai vină...

KIZAS: Și i-ați mai prins?

FATA: Ne-au scăpat vreo cinci. Și au venit. Vladimir Ilici nu s-a mai culcat; a stat, i-a așteptat și și-a cerut scuze. Uite-l pe Cicerin.

(Intră Cicerin.)

KIZAS: Bună seara, Gheorghi Vasilievici.

CICERIN: Salut. (Se așază la locul său și se cufundă în hîrtii.)

KIZAS: Așa. Cred că toate-s în regulă... Acum ia, te rog, dosarul ăsta, du-te la telegraf și dătează telegramele lui Vladimir Ilici. Cînd o să fie nevoie, o să te chem.

FATA: Bine. (La dosarul cu telegramele și pleacă.)

CICERIN: Ana Petrovna, Vladimir Ilici e la el în apartament?

KIZAS: Trebuie să sosească dintr-o clipă în alta de la the miting.

CICERIN (amintindu-și): Da, așa e. Azi e vineri. (Continuă să-și citească hîrtille. Fata, la aparatul de telegrafie.)

FATA (către telegrafist): Bună seara. Putem transmite?

TELEGRAFISTUL: Sînt multe?

FATA (îi arată dosarul): Sînt.

TELEGRAFISTUL: O să ne ia cam două ceasuri. Diktează.

(Și, în tăcerea care se lasă, Fata începe să dicteze textele telegramelor. Ori de cîte ori de-a lungul acțiunii se ivește o pauză, vom auzi glasul ei dictînd telegramele.)

FATA: Zadonsk. Comitetul executiv. Către Boldîrev. Acționați cu cea mai mare strășnicie împotriva culacilor și eserilor de stînga. Ticăloșii ăștia s-au înțeles între ei. Faceți apel la sărăcime. Organizați-i. Solicitați ajutor de la Elț. E necesară reprimarea fără cruțare a lipitorilor culaci. Inițiatorii actelor contrarevoluționare, îndreptate contra puterii sovietice, să fie spînzurați. Telegrafiați. Președintele Sovnarkomului, Lenin.

TELEGRAFISTUL: Mai departe.

FATA: Simferopol. Către Sovnarkom. O copie către Comitetul Executiv Alupka. La Alupka, strada Primorskaia 15, s-a dispus evacuarea din camera pe care o ocupa, a văduvei decedatului Mușketov, savant cu mari merite în studierea geologiei Rusiei. Rog, dacă este posibil, să fie oprită evacuarea sau să i se ofere o altă încăpere convenabilă. Președintele Sovnarkomului, Lenin.

(În sala de ședințe intră Steklov și Enukidze.)

STEKLOV: Salut, Gheorghi Vasilievici.

CICERIN: Salut, amice! (Către Enukidze.) Bună seara, Avel. (Își string mîinile.) Cum ai călătorit?

STEKLOV: Așa și așa. Ce ordine de zi avem? (Citește.) Da, da... e limpede.

ENUKIDZE: Ce-a mai fost pe aici în săptămîna asta? I-am întîlnit azi pe Șleapnikov și Semașko în mare tandrețe!

CICERIN (zîmbind): E normal.

ENUKIDZE: Cum normal? Se aveau mai rău decît într-un război civil...

CICERIN: Alaltăieri, cîmpul de luptă se mutase aici, la Sovnarkom. Asigurările sociale țin de Șleapnikov; Semașko vroia el departamentul. Nici n-a fost bine citită ordinea de zi, că se ridică Semașko: o completare la ordinea de zi. Pe loc, hop și Șleapnikov: o observație la completare. Pe urmă, iar Semașko, protestînd împotriva observației. De data asta, Vladimir Ilici n-a mai răbdat: a propus să fie izolați amîndoi, în biroul lui, și să nu fie lăsați să iasă de acolo pînă nu ajung la o înțelegere. Pusă la vot, propunerea a fost adoptată în unanimitate. Cu

două abțineri: tovarășii Semașko și Șleapnikov. I-am condus cu toată solemnitatea în birou. După o oră au început să bată cu pumnii în ușă. Se obținuse acordul măcar de facto.

ENUKIDZE (ride): Strașnică metodă! Ce-ar fi să o utilizăm și pentru strategii noștri militari?

CICERIN: Inutil. Asemenea conferință pașnică are nevoie de caractere opuse... Dar ce, nu cumva hărțuiala lor personală, locală, amenință să se transforme într-o calamitate națională?

ENUKIDZE: E o întreprindere teavatură. Care a căzut acum, toată, pe capul lui Sverdlov. Zilnic e pus să medieze între ei.

CICERIN: Nu greșea prea mult americanul ăla cînd zicea că „Dragostea de sine este o cupă fără fund, că poți turna în ea toate apele lumii, și tot nu se umple”...

(Intră Petrovski, Krestinski, Noghin, Stucika. După citeva clipe — Tiurupa, Pokrovski, Lunacearski, Vinokurov. Se salută zgomotos.)

PETROVSKI (către Steklov): Ce mai e nou la Piter?

STEKLOV: Liniște. Mai multă sau mai puțină.

NOGHIN: Așa. Și Urițki?

STEKLOV: Am fost cu el, aseară... Fierbea, nu alta — cu atîtea planuri în cap... (Pauză.) În general însă treburile se aranjează.

ENUKIDZE: De ce naiba nu ne dă Zinoviev muncitorii din Piter? Explică-mi. Urma să trimită opt mii pe front; n-au sosit decît două. Detașamentele de muncă trebuiau să numere o mie și jumătate; a expediat doar o mie. E pur și simplu sabotaj! Și nu e singur. Tot Sovietul din Piter e de partea lui. Urițki însă mi-a dat dreptate.

PETROVSKI: Bătrînul le-a trimis o telegramă usturătoare. Scrisese negru pe alb: Întîrziînd trimiterea muncitorilor din Piter, luați asupra voastră răspunderea pentru un posibil eșec al întregii cauze.

STEKLOV: Am discutat cu ei pe chestia asta. Nu-i la mijloc o simplă încăpăținare. E o poziție.

KRESTINSKI: Ce fel de poziție?

STEKLOV: Se tem de destrămarea proletariatului din Piter, de lichidarea lui...

LUNACEARSKI: Este una din contradicțiile tragice ale revoluției. Nu numai ale revoluției noastre. Cine a pregătît revoluția sub țarism? Cine a ridicat masele de milioane? O pătură relativ restrînsă de muncitori înaintați, cu nivel politic — și intelectualii revoluționari. Cine se află acum în primele rînduri, să apere revoluția după victoria ei? Ei. Cine va fi gata, cel dintîi, să-și dea viața? Tot ei. Să ne gîndim la Urițki.

STEKLOV: Cine se va ridica să-i înlocuiască? Iată problema esențială.

PETROVSKI: Și ce propune Piterul?

POKROVSKI: Pur și simplu să păstreze cadrele cele mai bune pentru ziua de mâine.
PETROVSKI: Dar e absurd, iertați-mă, soarta revoluției se hotărăște astăzi. Dacă eșuează cauza noastră datorită absenței lor, cine va mai avea nevoie de ei mâine? Ce socialism vor mai avea ei de construit? E o politică absurdă, sectară.

LUNACEARSKI: Grigore Ivanovici, nici așa să n-o luăm: victorie cu orice preț. Cu ce preț?

PETROVSKI: Nu m-ai înțeles. Și pe mine mă interesează ziua de mâine. Dar mai știu foarte bine un lucru: că aici atacă cehii și nouă ne arde buza după două divizii, ca să-i oprim, iar acolo, în Piter, proletariatul stă cu mâinile-n sin, ori crapă de foame, ori face brichete...

STUCIKA: Dar la înlocuirea celor plecați te-ai gândit?

PETROVSKI: Fiecare zi de luptă naște, pentru unul plecat, zece care să-l înlocuiască...

LUNACEARSKI: Și fiecare zi îi mătură pe acei zece! Nu vezi dumeata că toți ticăloșii pe care i-am gonit pe ușă ne intră pe geam, fie cu carnetul de partid în buzunar, fie, în cel mai rău caz, cu cocarda roșie? Nu pricepi că, într-o țară ca Rusia, prin excelență țărănească, înecarea în masa mic-burgheză este pentru noi un pericol ce ne amenință realmente?

PETROVSKI: Pricep. Dar ce, ești, poate, de acord cu cei din Piter?

LUNACEARSKI: Nu. Pur și simplu îmi sînt apropiate temerile lor.

ȚIURUPA: Și nouă ne sînt apropiate. Cu toate acestea...

PETROVSKI: Fără îndoială, e o chestiune complicată... Am fost deunăzi prin cîteva raioane. Am văzut destule... Totuși, te prinde mirarea... Dai colo de un biet responsabil, un responsabil de secție; și-l vezi că și-a și luat aer de dregător mare. Să meargă pe jos cinci minute? Doamne ferește. E mai prejos de demnitatea lui. Se deplasează numai cu trăsura. Cu solicitanții se poartă brutal și disprețuitor. Noi am fost educați în închisori, la ocne, cu nagaica... Aceștia însă... Uriști se gîndea chiar să scrie un articol pe tema asta...

ȚIURUPA: Vinerea trecută, dacă nu mă înșel, i-a parvenit lui Vladimir Ilici o hirtie. I se supunea rugămintea de a nu se da nici un fel de avantaje comuniștilor, vreau să zic, avantaje materiale — fiindcă ar profita escrocii.

STUCIKA: Singurul avantaj al comuniștilor, în zilele astea, ar trebui să fie: dreptul de a muri cei dintîi.

ENUKIDZE: Mă rog. Dar pe cine să numești în posturile acestea — de conțopiști? Un comunist? Un muncitor? De unde să-i iei? Și dacă-i găsești, cine o să ți-i dea? Să-i iei de pe front? Pe analfabeți nu-i poți

numi. Și uite așa pătrund tot soiul de ticăloși burhezi.

KRESTINSKI: Simți primejdia? Pînă și în comisariatele noastre se lăfăiesc lepre birocratice. Ard gazul cît îl ard, apoi dau telefoane în căutarea unui loc și mai convenabil, ba mai vin și-și recomandă și amicii... și rețeaua se-mpletește, se-mpletește...

STUCIKA: Trebuie făcut ceva — să luăm măsuri de apărare. Lenin propusese, de pildă, ca, la congresele partidului, delegații să fie aleși numai dintre tovarășii cu o vechime anterioară revoluției... Unde-i Lenin?

KIZAS: La miting. A promis că va fi aici pe la opt. Mai e o jumătate de ceas.

ENUKIDZE (cătore Țiurupa): Fiindcă veni vorba — cine e bestia ticăloasă pe care am trimis-o cu tine la Kursk?

ȚIURUPA (fără chef): Kogan.

ENUKIDZE: Știi ce a făcut acolo? A ieșit un scandal monstru. Nu l-am văzut de mult pe Vladimir Ilici așa scos din țiței. Să nu te mire dacă o să ridice problema în Sovnarkom.

ȚIURUPA: Am dat o notă informativă.

ENUKIDZE: Și crezi că o simplă notă informativă îl va satisface? Să nu-ți închipui asta, te rog. Ce-ai să-i poți spune, la o adică?

ȚIURUPA: Că Kogan e un idiot și că trebuie exclus din partid pentru prostie.

ENUKIDZE: Pentru așa ceva nu se exclude, dragul meu! Din păcate!

STEKLOV: Ba încă cum se exclude! Marx vorbește undeva despre un oarecare Becker, exclus din Internaționala I cu o formulare cam așa: „exclus pentru idioțenie fără remediu“.

ENUKIDZE: Nici asta n-o să-i fie de ajuns lui Ilici: l-am delegat eu, împreună cu Țiurupa, pe idiotul ăsta fără leac. Ce-o să mai iasă, doamne, doamne...

PETROVSKI (cătore Krestinski): Apropo de idioțenie. Cum s-a terminat cazul Perșikova? Uriști mi-a telefonat aseară. N-am fost însă în stare să-i dau vreun răspuns.

KRESTINSKI: Ce caz?

PETROVSKI: Nu-ți amintești? Fata aia din Țarițin: Valea Perșikova. Aia care a măzgălit, într-o broșură, portretul lui Ilici, de i-a îngroșat mustățile și i-a pus o bărbuță și ochelari...

KRESTINSKI: Da, țin minte.

LUNACEARSKI: Și?

PETROVSKI: Cekiștii din Țarițin au interpretat fapta fetei ca un act contrarevoluționar și au arestat-o. Un ostaș roșu a trimis însă o telegramă, rugînd să fie eliberată...

KRESTINSKI: Ilici a rîs în hohote. Material bun pentru un feuilleton satiric.

STUCIKA (cătore Steklov): Uitasem complet, Iuri Mihailovici. Ce se mai aude cu Gorki? Ce-a realizat Uriști? A ajuns la vreun rezultat în acțiunea lui de conciliere?

STEKLOV: Nu. Cu Alexei Maximovici stăm prost de tot. E agitat, sare dintr-o extremă

în altă. Ba ne apără și tipă: „să nu în-
drăzniți să vă atingeți de Lenin“ — oricum,
trecutul său bolșevic se face simțit —, ba
pune pe seama noastră tot soiul de păcate...
Ba aruncă anatema asupra culturii burgheze,
ba face apel pentru salvarea ei; ba toarnă
gaz peste foc în ciocnirile dinlăuntrul parti-
dului, ba cheamă la unitate... Și așa mai
departe... E penibil...

CICERIN: De un an și jumătate... Mereu
același... Păcat.

ENUKIDZE: La urma urmei ce vrea să de-
monstreze acest „Vestitor al furtunii“?

POKROVSKI: Că nu există în Rusia con-
diții prielnice socialismului, că munca noas-
tră e doar o aventură.

ENUKIDZE (își pierde cumpătul): Sigur că
da — nu avem civilizație, nu avem nivel
cultural și vrem socialism! Se suie scroafa în
copac. Dar, spune-mi, Anatolii Vasilevici,
dumneata care îi tot iei apărarea, de ce n-am
putea cuceri mai întâi puterea, cum spune
Vladimir Ilici, și apoi s-o utilizăm pentru
cultură? De ce, te întreb?

LUNACEARSKI: Întreabă-l pe Gorki.

ENUKIDZE: Cei din Piter i-au propus o
dispută publică. N-a binevoit s-o primească.

STUCIKA: Asemenea ton este inadmisibil,
Avel, când e vorba de Gorki. Un mare scri-
tor, drag și apropiat nouă, și în primul
rînd proletarietului, trăiește o tragedie.

LUNACEARSKI: Și Vladimir Ilici folo-
sește alte expresii. Cu toate că, dintre noi
toți, el i-a fost cel mai apropiat; cu toate
că nu a primit fără durere ruptura cu Gorki.
ENUKIDZE: Cînd rupe cu cineva relațiile
politice, Ilici le rupe și pe cele personale!

LUNACEARSKI: Dar nu coboară niciodată
la insulte.

ENUKIDZE: Nu știu ce înțelegi dumneata
prin insulte. Revoluția nu știe nici să-și
plîngă, nici să-și înmorminteze morții. Sînt
și eu de partea celor ce cred asta. Dacă
dumnealui e dornic să ajungă la arhivă —
drum bun, cale bătută.

PETROVSKI: Pentru Gorki merită să lup-
tăm. Altfel, iartă-mă, ne-am putea vedea
văduviți de valorile mari.

ENUKIDZE: Pentru el, împotriva cui, în
primul rînd, vrei să duci lupta?

LUNACEARSKI: În primul rînd, împotriva
lui însuși.

POKROVSKI: Și împotriva acelor elemente
ale intelectualității, nespuse de dăunătoare,
care s-au cuibărit în jurul lui.

CICERIN: E vorba de intelectualitatea aceea
care a știut atît de pătimaș să ia poziție
față de persecuțiile la care a fost supus
Tolstoi și față de interdicția lui Korolenko,
dar care s-a arătat total nepăsătoare cînd
guvernul a decis pe ascuns atragerea Rusiei
în război.

LUNACEARSKI: Aici e latura josnică a
așa-numitului umanitarism: cel mai mărunț
atentat la libertatea individuală provoacă

proteste vehemente; dar masacrarea a mili-
oane de indivizi nu trezește decît, cel mult,
o compasiune mută.

STEKLOV: Nu, tovarăși. Să fim drepti,
Alexei Maximovici nu se complăce în grupul
lui Suhanov. Acesta îl ține însă ca într-o
gheară de fier. Ca-n anecdota aia. Un soldat
strigă: „Am prins un prizonier turc!“ —
„Adă-l aici!“ — „Nu vrea să vină!“ —
„Vino tu atunci!“ — „Nu mă lasă!“

ENUKIDZE: Cîstît vorbind, e păcat...

STUCIKA: Eu sînt încredințat că va reveni
printre noi; numai că asta cere ceva... poa-
te timp...

(Pauză.)

FATA: Gomel. Către președintele Comite-
tului executiv gubernial. Dacă bicicleta lui
Rabkin a fost rechiziționată pentru perioada
insurecției, de ce nu i-ați mai înapoiat-o?
Vă previn: pentru un răspuns formal, fără
rezultate concrete și fără îndreptarea greșe-
lilor, vom trage la răspundere. Președintele
Sovnarkomului, Lenin.

KOLLONTAI (în ușa): Am întîrziat?

KRESTINSKI: Vladimir Ilici încă n-a venit.

LUNACEARSKI: Ai vorbit astăzi?

KOLLONTAI: Da, la Hlebnaia Birja, îm-
preună cu Ilici. De acolo s-a dus în altă
parte.

LUNACEARSKI: A fost greu?

KOLLONTAI: O singură chestiune: piinea.
Ilici n-a promis nimic. A arătat adevărul.

(Intră Vinokurov.)

VINOKUROV: Bună seară. Am vorbit adi-
neaori la telefon cu Piterul. Înmormîntarea
lui Moisei Solomonovici are loc mîine. În
uzine și fabrici, încordare. Muncitorii cloco-
tesc. Cer răzbunare. Comuniștii îi sfătuiesc
să nu se treacă la acțiuni necugetate. Dar
excesele nu sînt excluse. Felix Edmondovici
a început să ancheteze pe ucigaș.

PETROVSKI: Cei din Piter nu vor admite
acțiuni neorganizate. Dar o cercetare pro-
fundă și o judecată exemplară sînt absolut
necesare.

KRESTINSKI: Tare mi-e milă de Moisei So-
lomonovici... Vă amintiți? Îi plăceau versu-
rile astea: „Drumu-i fără pulbere, / frunza
a-nctat să tremure; / încă-o clipă doar și
te-odihnești și tu“.

STUCIKA: Ana Petrovna, dă, te rog, un tele-
fon la uzină și vezi: s-a terminat mîtingul?

KIZAS: Îndată. Șasezeci și doi — doispre-
zece. Vă rog, legătura cu comitetul de uzină.
— Tovarășe, spune-mi, te rog, mîtingul... s-a
terminat mîtingul? Mulțumesc frumos...
(Pune jos receptorul.) — S-a terminat chiar
acum. Vladimir Ilici e pe drum.

(Intră Zagorski. Observă că toți sînt triști.)

ZAGORSKI (către Kollontai): Ce-i cu voi?
Ce sînteți atît de gravi?

KOLLONTAI: Din cauza lui Urițki. Mai
bine ne-ai istorisi ceva... Să ne mai înveselim.

ZAGORSKI : Nu prea sînt nici eu în apele mele... Dar, mă rog... (Cu voce tare.) Tovarăși, ce s-a petrecut astăzi cu Lunacearski și Pokrovski? Te uiți la ei și te cuprinde mila...

LUNACEARSKI (lui Pokrovski) : A început...

POKROVSKI : N-avem altă alternativă : să-i jucăm jocul...

ZAGORSKI : Știu de ce. Grea povară, dragi tovarăși, am mai pus pe umerii Comisariatului poporului pentru educația națională. Propaganda prin monumente! Gîndiți-vă numai ce muncă de răspundere. Să împodobiți Moscova și Piterul cu sculpturi și cu busturi. De unde să faci rost de materiale? Și de unde talente? În materie de talente, nu zic, Comisariatul poporului pentru educația națională face, cum — necum, față. Că e anevoie să deosebești capul Sofiei Perovskaia de piramida lui Keops, e altă poveste.

KOLLONTAI : Într-adevăr, tovarăși, asta nu e monument, e o adevărată aiureală, o rușine! Trebuie imediat înlăturat!

LUNACEARSKI : Adevărul este că monumentul a fost executat în manieră cubistă. Asta presupune...

ZAGORSKI (cu o falsă dulceață în glas) : Ce presupune? (Lunacearski își dă seama că s-a lăsat provocat și dă doar din mină.) Am trecut deunăzi pe strada Tverskaia și am dat peste o uriașă stivă de lemne. Mi s-a spus că este monumentul lui Emilian Pugaciov.

VINOKUROV : Da de unde! Sînt lemnele aduse Comisariatului poporului pentru sănătatea publică...

ZAGORSKI : Nu se poate! E o asemănare uimitoare! Nu e frumos, tovarăși, să aruncăm pe umerii lui Pokrovski și Lunacearski această grea povară a monumentelor și pe urmă să rîdem de ei. Uite, dumneata, tovarășe Țiurupa, rîzi; dar ce sînt dificultățile și necazurile legate de problema pîinii, de care răspunzi dumneata, pe lingă problema bustului lui Radisev? Gîndește-te : tovarășii au mulat un bust și au obținut o asemănare. Înțelegi, o asemănare! L-au instalat pe un pedestal. Și dimineața, ce să vezi... ia-l de unde nu-i. A fost șterpelit. Cine să fi săvîrșit așa faptă? Informații neverificate încă indică pe fetele unui atelier de mode; cică bustul li s-a părut foarte potrivit la probarea pălărilor. Nici vorbă, un al doilea bust se mai poate crea; dar comisarul poporului și ajutorul său se tem că autorii lui nu vor mai izbuti și a doua oară să-l facă atît de asemănător. Fiindcă asemănarea fusese pură întîmplare... Ce rideți, tovarăși?... Futurismul este un fenomen serios; trebuie studiat. Altfel, doamne iartă-mă, o să-l mai vedem pe Karl Marx la bătrînețe, aducînd cu Friedrich Engels, la tinerete...

LUNACEARSKI : Ce te pricepi dumneata la futurism! Crezi că-i o glumă, aici se cere să fii pătrunzător, să te porți cu toată grija, nu să...

ZAGORSKI (foarte serios) : Nu mai spune! (Lunacearski rîde și dă din nou din mină.) Îmi pare rău, tovarăși; sînt un păcătos, recunosc : nu înțeleg nimic. De-aș înțelege, aș ști ce să fac cu bilețelul ăsta. (Scoate din buzunar un bilet și-l citește.) „Vladimir Mihailovici! Am ascultat astăzi raportul lui Vinogradov despre busturi și monumente. Sînt indignat pînă-n adîncul sufletului : de luni de zile nu se face nimic; nu avem pînă-n prezent nici un bust. Disparația bustului lui Radisev e o curată comedie. Bustul lui Marx, destinat străzii care-i poartă numele, nu există. Nu se face nimic nici în ce privește propaganda inscripțiilor cu numele străzilor. Sovietul din Moscova și Comisariatul poporului pentru educație națională sabotează, văzînd cu ochii, această muncă : se eschivează și încearcă s-o paseze de la unii la alții. Scrieți un articol la „Pravda“, care să-i înfierze pe sabotori și gură-cască. Cît despre șefii acestor departamente — Kamenev și Lunacearski — propunerea mea este să fie spînzurați, și să o comunicați, în modul cel mai solemn, și cititorilor!”

LUNACEARSKI : După care, am fost cu Vladimir Ilici la expoziția proiectelor și problema s-a lămurit.

ZAGORSKI : Nu, zău! Anatolii Vasilievici, nu ne mai chinui : povestește-ne de-a fir-a-păr, cum s-au petrecut lucrurile.

LUNACEARSKI (inspirat) : După cum știți, i-am scos de pe soclurile lor pe Alexandru al III-lea și pe Isus Mîntuitorul. S-a ridicat atunci problema înlocuirii lor. Am organizat un concurs de proiecte. Au participat la el o seamă de sculptori de felurite curente. Aceasta este expoziția pe care am vizitat-o cu Vladimir Ilici. Chiar în ajun...

ZAGORSKI : Nu mai spune!

LUNACEARSKI (îl privește pe Zagorski și rîde) : Bine! Fie, istorisește dumneata; nu vreau să-ți iau pîinea de la gură!

TOȚI : Istorisește, Vladimir Mihailovici.

ZAGORSKI : Nu, asta nu e de povestit. E de arătat. Unde ești, Țiurupa? Alexandr Dimitrievici, joacă dumneata rolul lui Lenin. A rostit la expoziție numai două fraze. (Îi șoptește ceva lui Țiurupa.) Ai înțeles? Eu îl fac pe Lunacearski. Sau poate vrei totuși dumneata să povestești, Anatolii Vasilievici?

LUNACEARSKI : Nu, nu; fă-o dumneata; o faci mai bine.

ZAGORSKI : Îți mulțumesc pentru încredere. Așadar, tovarăși, sosim la expoziție. Vedem acolo, expuse, cam patruzeci de lucrări. Dar ce lucrări! Observați numai expresia feței lui Țiurupa și vă va fi totul limpede. Am început cu monumentul închinat proletariatului mondial : un triumghi care... Dragă Țiurupa, nu uita, acum ești Vladimir Ilici. În ochii tăi trebuie să apară o expresie de tristețe, vecină cu disperarea... Perfect, perfect.

(Zagorski și Tiurupa mimează vizitarea unei expoziții imaginare. Fiecare din cei prezenți este contemplat de ei ca un „expo-nat”. Tiurupa îl interpretează pe Lenin cu mult tact și dragoste. Dar, în fața fiecărei „opere”, pe care, de altfel, o examinează cu multă atenție, încercînd în mod cîstit să înțeleagă ceva, este cuprins tot mai mult de groază.)

ZAGORSKI : Cum vă place lucrarea aceasta, Vladimir Ilici ?

ȚIURUPA (jucînd rolul lui Lenin, oftează din greu) : Știți, eu la de-al de-astea nu mă pricep deloc. Ar fi bine să-l consultăm pe Lunacearski...

ZAGORSKI : Aici, spre lauda lui Anatolii Vasilievici, trebuie să vă spun, tovarăși, că nici lui nu i-a plăcut năzbitia aia. (Jucînd rolul lui Lunacearski.) Vladimir Ilici, nu văd nimic valoros aici.

ȚIURUPA (în continuare, jucîndu-l pe Lenin; vesel) : Perfect; acum mă simt mai ușor. Mărturisesc că mă temeam că ai să vrei să montezi acolo o sperietoare futuristă de tipul acesta ! Ce-am fi făcut după aceea ? Am fi dat-o, din nou, jos ?

ZAGORSKI : Așa a luat sfîrșit, fără glorie, contactul lui Vladimir Ilici cu futurismul.
LUNACEARSKI : Numai că, spre deosebire de unii, pe care n-am de gînd să-i arăt cu degetul, Vladimir Ilici nu transformă simpatiile sau antipatiile sale estetice în idei conducătoare.

(De pe stradă se aude scîrțîitul strident al unei frîne, brutal puse.)

PETROVSKI : Iată-l, a sosit. Îmi închipui cu ce viteză a mers, știînd că întîrzie.

NOGHIN : După cîte știu, este prima întîrziere a lui Ilici la Sovnarkom, în decursul istoriei.

KOLLONTAI : Să-i aplicăm și lui legea noastră. De ce nu ? Pentru întîrziere, amendă !

TOTI : Ai dreptate ! Așa e.

ȚIURUPA : Și ce va spune Vladimir Ilici ? „Am întîrziat, tovarăși, cu 15 minute. Vă rog iertați-mă. Adevărul este că...”

TOTI : Nici o iertare. Amendă ! Ilici să plătească amendă !

ȚIURUPA (ride și continuă să joace pe Lenin) : Bine, fie cum ziceți... Poftim... (Scoate banii și-i zvîrle pe masă.)

(Ușa se deschide cu violență și în prag apare Ulianova.)

ULIANOVA : Tovarăși ! Vladimir Ilici este rănit... S-a tras în el... Acum l-au adus... Repede ! Un medic !

(Se stinge lumina. Coridorul Sovnarkomului. Aparatul telegrafic. Fata.)

TELEGRAFISTUL (furios) : Dictează !

FATA (printre lacrimi) : Nu pot...

TELEGRAFISTUL : Dictează, îți spun.

FATA : Nu pot ! Poate nici nu trebuie.

TELEGRAFISTUL : Dictează, cînd îți spun ! Dictează !

FATA (printre lacrimi) : Țărițin. Către Președintele Ceka. Pentru desfigurarea portretului, nu se poate aresta. Eliberați imediat pe Valentina Perșikova. Președintele Sovnarkomului, Lenin.

TELEGRAFISTUL : Mai departe.

FATA : Kursk. Către Ceka. O copie comitetului executiv gubernial. Arestați imediat Kogan, membru al centrului de colectare Kursk, pentru faptul că n-a venit în ajutorul celor 120 de muncitori înfometați din Moscova și i-a trimis înapoi cu mîinile goale. Să se publice în ziare și să se lanseze manifeste, pentru ca toți activiștii de la centrele de colectare și toate organele de colectare a cerealelor să ia cunoștință că pentru atitudinea birocratică și formală față de munca lor, pentru incapacitatea de a-i ajuta pe muncitorii înfometați, se vor aplica pedepse aspre, mergînd pînă la împușcare. Președintele Sovnarkomului, Lenin.

(Lumina se stinge.)

2

Apartamentul lui V. I. Lenin și coridorul care-l leagă de Sovnarkom. Lîngă ușa ce dă spre apartament, pe partea coridorului, o sentinelă cu pușca în mînă; foarte emoționat. În față, o ușă către camera unde se află Vladimir Ilici. Acum ușa e deschisă; vedem spatele celor grupați lîngă pat... La intrare, lîngă telefon, Ghil, șofe-rul lui Lenin.

GHIL (la telefon) : Vladimir Dimitrievici ! Mai repede ! O mare nenorocire ! A fost rănit Vladimir Ilici. Acum e la el, în locuința lui.

(Din cameră iese grăbit Polutornîi.)

POLUTORNÎI : Ajută-mă. A cerut să i se scoată cravata și gulerul. Avem nevoie de pansamente, de iod.

(Ghil și Polutornîi se îndreaptă spre dormitor. Pe lîngă sentinelă trec repede Vinokurov și Ulianova.)

VINOKUROV : Oricum, sînt medic. Îmi mai amintesc cîteceva din practica de pe front...

GHIL (în ușă) : Trebuie pansamente. (Vinokurov intră în dormitor.)

ULIANOVA : N-avem pansamente...

GHIL : Se pot face dintr-o cămașă, dintr-un cearceaf.

ULIANOVA : Da, da, numaidecît... Uite cămașa lui Volodea... Te rog, tovarășe Ghil, rupe dumneata; că te pricepi...

(În locuință intră în fugă Kizas.)

ULIANOVA : Telefonează, te rog, lui Krescinskaia și Velickikina. Ele au studiat medicina. Au desigur și pansamente...

KIZAS : Imediat... (Fuge la telefon.)

VINOKUROV (în ușa) : Se plînge că-l doare inima... Grăbiți-i pe medici ; am făcut tot ce-am știut, dar n-am nimic la îndemână... Nu, nu ; nu intrați ; și-a pierdut cunoștința.

ULIANOVA : Ce se întâmplă ? Ce ne facem ?

(În locuință se năpustește Bonci-Bruievici, în mină cu pansamente și cutiute cu medicamente. Le predă lui Ghil.)

BONCI-BRUIEVICI : Ține-ți firea, Maria Ilinicina ! Înainte de toate, calm ! Toată atenția noastră, asupra lui. (Lui Kizas.) Nu mai smiorcăi, asta indispoune...

KIZAS : Nu plîng. (Plînge în hohote.)

(Bonci-Bruievici intră în dormitor. În apartament intră comisarii poporului.)

ZAGORSKI : Sverdlov ține un miting în oraș ; am trimis după el...

ULIANOVA (plînge) : Presimțeam eu... Știam eu că se va întâmpla asta... Nu m-am dus la lucru. A telefonat și Zagorski ; l-a rugat să nu se ducă la miting. L-am pofțit pe Buharin la masă la noi și l-am rugat să-l convingă și el să contramandeze mitingul. Nikolai Ivanovici a venit ; am stat împreună la masă. Volodea făcea glume, rîdea. Pe urmă și-a dat cuvîntul că nu o să se ducă... Îmi trecuse neliniștea. Și, la ora șase, îl văd deodată în palton, rîzînd. Îmi spune că totuși se duce... Îl rog să mă ia cu el... N-a vrut. Și acolo, o femeie, nu se știe cine, cu trei focuri de armă...

VINOKUROV (în ușa) : Unde-s medicii ? Grăbiți-i.

BONCI-BRUIEVICI (se năpustește la telefon) : Dă-mi paisprezece ! Leolea, unde e mama... ? Vine ? Bine. Dă-mi douăzeci și opt ! Tovarășe Malkov, la telefon Bonci-Bruievici ! Consemnează toate sentinelele Kremlinului, toți ostașii roșii. Declară stare de alarmă. Paza să fie mărită. Să fie postate sentinele pretutindeni, de-a lungul zidului, la intrarea Sovnarkomului și Comitetului Executiv. A fost rănit Vladimir Ilici !

POLUTORNII (povestind comisarilor poporului) : Cînd l-am adus aici, am dat să-l purtăm în sus pe brațe ; el a refuzat cu îndrăjire... A urcat pe jos cele două etaje. Și singele curgea pe urmele lui... A ajuns aici... și uite, s-a prăbușit pe scaunul ăsta... **ULIANOVA** : M-a zărit și a prins să glumească : „Nu-i nimic ; mi-au aranjat nițeluș mîna. Bîră că au nimerit în cea stîngă. Au ținut seama că mă ocup cu de-ale scrisului.” (Plînge.)

(Intră în fugă Velickikina, care poartă în mină o trusă medicală, Vinokurov o întîmpină în ușa dormitorului.)

VINOKUROV : Și-a pierdut cunoștința.

VELICKIKINA : De mult ?

VINOKUROV : De mult.

(Intră amîndoi în dormitor.)

BONCI-BRUIEVICI (ridică receptorul) : Da, Iakov Mihailovici, starea este gravă. Cînd își revine, își revine literalmente pentru cîteva secunde. A întreat de dumnea-voastră... I-am chemat... Voi face, n-aveți grijă... voi face... Bine.

(Din dormitor iese Velickikina.)

VELICKIKINA : Mi-e teamă de un colaps. I-am făcut o injecție cu morfină. Ați chemat chirurgii ?

PETROVSKI : Pe Minț.

VELICKIKINA : Pînă la sosirea chirurgilor, n-avem ce face. Doar niște întăritoare și să-l dezbrăcăm pe cît e cu putință.

(În dormitor cade și se sparge o sticlută cu medicamente ; toți tresar.)

VELICKIKINA : Nu-i nimic. S-a spart o sticlută cu niște amoniac. O cîrpă.

(Lunacearski ia o cîrpă și intră în dormitor. De acolo iese Ulianova cu haina, ghețele, paltonul și cămașa lui Lenin, pe care le duce în bucătărie.)

VINOKUROV (în ușa, îi întinde pansamente lui Kizas) : Ia-le, te rog, și spală-le. (Kizas se duce la bucătărie.)

ZAGORSKI : I-am telefonat. Am căutat să-l conving...

(Tăcere. Se aude glasul Fetei dictînd telegrama.)

FATA (printre lacrimi) : Simferopol. Către Comisarul poporului pentru alimentația publică. Vulfzon. Privitor la greutățile situației alimentare în Rusia, la uriașa lipsă de produse alimentare pentru copii, mai ales pentru cei bolnavi, propun : toate conservele de fructe din Crimeea, precum și brînzeturile existente, să fie destinate exclusiv copiilor bolnavi din nordul Rusiei și expediate pe adresa Comisariatului poporului pentru alimentația publică. Președintele Sovnarkomului, Lenin. Comisarul poporului pentru alimentația publică, Țiurupa.

(Din dormitor Lunacearski iese cu o cîrpă în mină și se îndreaptă spre bucătărie.)

VINORUKOV (în ușa) : Grăbiți-i pe medici, tovarăși.

GHIL : Au sosit ! Minț și Veisbrod.

(În locuință intră grăbiți Minț și Veisbrod. Toți se uită la ei plini de speranță. Fără nici un salut, aruncîndu-și din mers paltoanele, trec repede în dormitor. Minț are pe el un halat alb, Veisbrod își suflecă mincile cămășii. Din dormitor, prin ușa deschisă se aud glasurile doctorilor.)

GLASUL LUI VINOKUROV: A fost rănit cu focuri de armă. Pe la spate. Mare pierdere de sînge. E într-o continuă stare de leșin. Acum am spart sticluța cu amoniac; și-a recăpătat un timp cunoștința... **Vladimir Ilici**, mă auziți?
GLASUL LUI VEISBROD: Eu sînt, Vladimir Ilici. eu, Veisbrod, doctorul Veisbrod.
GLASUL LUI MINT: Urgent, morfină.
GLASUL LUI VELICIKINA: Poftim.
GLASUL LUI MINT: Perfect... Ia-le...
GLASUL LUI VEISBROD: Nu și-a revenit.
GLASUL LUI MINT: Să trecem la consult... Da, așa e. Un glonte în braț... Celălalt? Aici? Nu. Aici. Nu... Rău, foarte rău.
GLASUL LUI VEISBROD: Unde-i celălalt?

GLASUL LUI MINT: Arterele n-au fost atinse. Unde-o fi glonte? Vedeți locul pe unde a pătruns? Unde s-o fi aflînd? Aici?
GLASUL LUI VEISBROD (emoționat): Imposibil, dar esofagul?

GLASUL LUI MINT: Nu știu. Da, aici e; iată-l. Simțiți?

GLASUL LUI VEISBROD: Cu neputință... da, aici.

GLASUL LUI MINT: Brațul trebuie pus imediat pe un carton! Nu aveți un carton? Și închideți ușile.

(Din dormitor iese Velicikina.)

VELICIKINA (cu aer pierdut): Un carton... Trebuie o bucată de carton.

LUNACEARSKI: Unde a rămas glonte?

(Velicikina, mută, îi arată gîtul. Bonci-Bruievici rupe scoarțele unei cărți și i le dă Velicikinei, care se întoarce în dormitor. Din dormitor iese Vinokurov, toți îl înconjoară.)

VINOKUROV: Și-a revenit. Apoi, iar și-a pierdut cunoștința... E nevoie de lămii: îl chinuie setea. Și nu are voie să bea... Mă tem că e atins esofagul...

(Din dormitor iese Velicikina.)

PETROVSKI: Ce se aude?

VELICIKINA (foarte nervoasă, deschizîndu-și și închizîndu-și, în mod inconștient, nasturii de la halat): Fără îndoială e o rană foarte gravă... Aș zice chiar mortală. Dacă n-ar fi și unele semne ce dau speranțe... Următoarele două-trei ore sînt decisive... Pansamentul a fost nespus de dureros.

(Prin culoar, spre apartament, trece în grabă Sverdlov. Ulianova îl întîmpină. El o cuprinde și, în tăcere, îi mîngie brațul, nefiind în stare să rostească nici un cuvînt.)

ULIANOVA: Te-a chemat.

SVERDLOV: Cum se simte?

VEISBROD (în ușa): Stare de leșin.

MINT (în ușa): Acum l-am pansat.

SVERDLOV: Ce părere aveți?

MINT: Starea este foarte gravă.

SVERDLOV: Și ce putem întreprinde?

MINT: Ne trebuie un internist. Mă îngrijorează foarte mult plămînul. Glonte a trecut prin plămîn.

SVERDLOV: Trebuie să sosească din moment în moment Obuh. E la un miting. N-am aflat încă la care...

VEISBROD: Obuh, o idee excelentă. Cunoaște foarte bine organismul lui Vladimir Ilici.

MINT: L-a mai tratat.

VEISBROD: Da.

SVERDLOV: Tovarăși, gîndiți-vă ce am mai putea întreprinde. Vom face tot posibilul. Chiar imposibilul.

VELICIKINA (în ușa): Și-a revenit. A auzit glasul dumneavoastră, Iakov Mihailovici, și vă roagă să intrați.

(Sverdlov, Mint, Veisbrod și Velicikina intră în dormitor. Peste un timp, Mint, Veisbrod și Velicikina ies și închid ușile în urma lor.)

VELICIKINA: A vrut să rămînă singur cu Sverdlov. (Tăcere — îndelungă, toți sînt cu privirile îndreptate spre ușa albă.)

FATA: Astrahan. Către Comitetul executiv gubernial. O copie se trimite organizației guberniale a comuniștilor. Este adevărat că în Astrahan se vorbește despre evacuare? Dacă este adevărat, luați măsuri strașnice contra lașilor; numiți de urgență oameni hotărîți și siguri pentru organizarea apărării Astrahanului și pentru aplicarea celei mai ferme politici, de luptă pînă la capăt, în cazul unui atac englez. Telegrafiați răspuns detaliat. Președintele Sovnarkomului, Lenin.

(Deodată, ușa albă a dormitorului se deschide.)

SVERDLOV (în ușa): Tovarăși, îi este rău. (Iese pe coridor. Medicii se năpustesc în dormitor.)

GLASUL LUI MINT: Morfină.

GLASUL LUI VELICIKINA: Iată!

GLASUL LUI VEISBROD: Pulsul nu e bun.

GLASUL LUI MINT: Așa... bine...

GLASUL LUI VEISBROD: Are hemoptizie.

GLASUL LUI MINT: Pleura stîngă a colectat sînge... Îi trebuie calm desăvîrșit. Acoperiți-l. Cu un cearcaf.

ULIANOVA: Nu cu cearcaf. Mi-e teamă.
BONCI-BRUIEVICI: Ferestrele-s deschise, poate să răcească; plapoma e grea. Cearcaful e ușor și ține, în același timp, de cald.

(Prin coridor pășeste cu pas greu Krupskaia. Intră în locuință, se oprește și-l privește în tăcere pe Ghil.)

KRUPSKAIA (cu greutate): Nu-mi spune nimic. Un singur lucru doar: e viu sau mort?

GHIL: O rană ușoară! Pe cuvânt de onoare; o rană ușoară!

(Krupskaia tace, cu capul lăsat în jos. Se apropie de ea Sverdlov.)

KRUPSKAIA: Ce-o să fie acum?

SVERDLOV: M-am înțeles cu Ilici. Am pus totul la punct.

KRUPSKAIA (pentru ea): Au pus totul la punct. Asta înseamnă că e sfârșitul.

ULIANOVA: Nadia, și-a mai revenit... Du-te la el.

KRUPSKAIA: Să nu-i fac cumva rău.

(Intră în dormitor. Toți, foarte abătuți, așteaptă în tăcere.)

FATA: Petrograd. Smolnii. Către Zinoviev. Am auzit că Sovietul raional a evacuat pe Vera Zasulici și pe alți revoluționari de frunte din Casa scriitorilor. Este o rușine! Nu pot să cred că este adevărat, Lenin. (Se întoarce Krupskaia.)

ULIANOVA: Ce ți-a spus?

KRUPSKAIA: „Ai venit, Nadia? Ești oboșită... Du-te de te culcă“. Vreau să stau aici... să-i pot vedea chipul. El n-o să poată vedea. (Într-un scaun și-l așază lângă ușă.) Cine e cu el acolo?

ULIANOVA: Minț și Veisbrod.

KRUPSKAIA: Dar cu spatele la noi?

ULIANOVA: Lunacearski. Stă și se tot uită la el. I-am spus să plece, dar nu vrea.

ZAGORSKI (către Krupskaia): Vorbisem cu el. La telefon. N-a vrut să mă asculte. Iar eu n-am avut destulă putere să-l conving... Și iată...

(Din dormitor iese Lunacearski, clătînindu-se de durere, fără să vadă pe nimeni în jur. Kollontai îl ajută să se așeze pe un scaun.)

LUNACEARSKI: „N-ai ce privi aici, Anatolii Vasilievici... Du-te de te odihnește“, mi-a zis. A încercat să-mi zîmbească cu ochii. Fruntea îi e însă galbenă ca ceara.

(Se observă printre medici o forfotă, un du-te-vino.)

ULIANOVA: Nadia...

KRUPSKAIA: Nu, nu plec de aici... Nu-mi purta de grijă.

VEISBROD (în ușă): Iakov Mihailovici, avem nevoie de Obuh.

SVERDLOV: Vine. Vine imediat... Am trimis două mașini după el. Trebuie să apară dintr-o clipă în altă.

VEISBROD: Duceți-i pe toți de aici.

SVERDLOV: Înțeleg... Voi fi la Sovnarkom. Dacă o să aveți nevoie...

VEISBROD: Bine. (Intră în dormitor.)

SVERDLOV: Să mergem, tovarăși.

U. I. Lenin (cadru de film, 1920)

(Pleacă împreună cu ceilalți comisari ai poporului. Lumina se stinge. La aparatul telegrafic.)

FATA (dictează): Trei adrese: către Kozlov, Sitin, la Sviajsk, sau la destinație către Troțki, la Tărișin, către Voroișilov. Ne vin telegrame disperate de la Voroișilov că nu primește obuze și cartușe, în ciuda nenumăratelor apeluri și insistențe. Propunem verificarea neîntârziată a acestor fapte și adoptarea celor mai rapide măsuri pentru satisfacerea cererii. Să fim anunțați ce s-a făcut. Președintele Sovnarkomului, Lenin, Președintele Comitetului Central Executiv, Sverdlov.

TELEGRAFISTUL: Mai departe.

FATA: Nu mai pot. Am fost la Ermitaj alaltăieri. Deodată văd că apare Șaliapin. L-au încolțit însă buliganii, iar eu am luat-o la goană. Dimineața i-am povestit lui Vladimîr Ilici. M-a certat rău: de ce n-ai făcut nimic pentru arestarea huliganilor? Ești membră de partid. Pentru dreptate trebuie să te bați cu pumnii! Telefonază și vezi ce-i cu Șaliapin. Și nu s-a liniștit pînă cînd n-am aflat totul. Astăzi, i s-a spus că la spitalul „Ekaterina“ zac cîteva foste deținute

politice. A făcut, împreună cu Nadejda Konstantinovna, un pachet. L-am dus eu. Și mi-a spus că o să duc mereu pachete acolo...
TELEGRAFISTUL : Dictează mai departe.
FATA : Urmează o telefonogramă...

3

Sala de ședințe a Sovnarkomului. La masă, comisarii poporului îndurerăți, fiecare la locul său. Neocupat stă doar fotoliul lui V. I. Lenin, la capătul mesei. Sverdlov ia un scaun de lângă perete și se așază și el la masă. Toți tac.

FATA (la telefon) : Vă rog, transmiteți această telefonogramă a Sovnarkomului. (Dictează.) Către Prezidiul Sovietului de deputați al muncitorilor și soldaților din Moscova. Dragi tovarăși, am primit adresa voastră cu nr. 24962 cu extrase din hotărârea prezidiului. Sint nevoit să vă spun, în mod cinstit, că hotărârea aceasta este, politiceste, atât de agramată și atât de stupidă, încât provoacă greață. Stă scris : „Prezidiul nu-și mai poate asuma răspunderea“. În chipul acesta se comportă niște domnișoare capricioase, nu politicieni. serioși. „A nu-și asuma răspunderea“ este tipic domnișoarelor capricioase și intelectualilor ruși stupizi. Iertați sinceritatea cu care-mi exprim părerea și primiți un salut comunist din partea celui ce poartă nădejdea că o să vă învețe minte închisoarea în care meritați a fi trimiși pentru neexercitarea autorității ce v-a fost încredințată. Profund indignat de voi, Lenin.

(Se lasă o tăcere grea.)

SVERDLOV : Tovarăși... Vladimir Ilici nu poate fi înlocuit. De altfel, nici n-o să încercăm. E necesar un singur lucru : să putem completa, în oarecare măsură, absența lui... Triplu calm... triplă organizare... Sintem obligați... Conducerea nu poate, nu trebuie întreruptă... Rog pe toți cei întruniți aici... să se concentreze... Ordinea de zi a Sovnarkomului e în fața dumneavoastră... Are cineva de spus ceva ? De completat ? (Pauză îndelungată.) Nu, tovarăși, nu pot... Astăzi nu pot.

NOGHIN : Să lăsăm pe mâine. La aceeași oră ; aceeași ordine de zi.

SVERDLOV : Da, să lăsăm pe mâine. (Se așază cu capul plecat, dar și-l ridică din nou.) Poate că sint însă probleme urgente și n-avem dreptul să le amânăm rezolvarea ?

ȚIURUPA : Da. Există o asemenea problemă. Pîinea... Înțeleg, nu este momentul, dar trebuie și dumneavoastră să ne înțelegeți, pe noi, Comisariatul poporului pentru alimentație... Noi purtăm răspunderea pentru aprovizionarea cu pîine. Ași adoptat o

hotărîre prin care răspundem și de lupta împotriva speculanților. Nu ne-am opus ; am obținut și unele, prime, rezultate. Numai că decretul Sovietului din Moscova ne-a dezorganizat cu totul. Toată aprovizionarea cu pîine este amenințată de o catastrofă. Nu mai încape nici o clipă de întârziere.

STEKLOV : Despre ce este vorba ?

ȚIURUPA : Sovietul din Moscova a dat locuitorilor permisiunea de a-și aduce cite un pud și jumătate de alimente. Întreaga noastră activitate ne-a fost astfel dezorganizată. Kamenev își face de cap la Moscova. Cerem să fie adus la ordine, iar hotărîrea Sovietului din Moscova să fie anulată. Cînd mina dreaptă face una, iar stînga — alta, e curată anarhie. În caz contrar, vă rog să acceptați demisia colegiului nostru.

ZAGORSKI : Și cu ce vreți să hrănim Moscova ? Luptați împotriva speculanților ? Foarte bine ! Dar dați-ne și pîine. Voi n-o dați. Ce să faci atunci Sovietul din Moscova ? Oamenii cer pîine de la el ; că de la Narkomatul vostru au încetat de mult să mai aștepte ceva. În asemenea situație, hotărîrea adoptată de Sovietul din Moscova a fost îndreptățită. Dacă „pudul și jumătate“ scapă Moscova de foamete, dar împiedică lupta împotriva speculanților, atunci trăiască „pudul și jumătate“ și jos cu Comisariatul poporului pentru alimentație — incapabil să hrănească poporul !

ȚIURUPA (se abține cu greu) : Rușinoasă cuvîntare ! În ziua de douăzeci și șase, Sovnarkomul a analizat decretul cu privire la privilegiile legate de aducerea pîinii. Problema a rămas atunci în suspensie, datorită acțiunii demagogice a moscoviților care, după cum a reieșit aici, iau exemplul de la secretarul lor. Cu toate acestea, propunerea mea este ca hotărîrea Sovietului din Moscova să fie anulată, potrivit termenilor următori : decretul Sovnarkomului să se aprobe acum și să se publice. În decret să se indice data cînd se abrogă hotărîrea cu „pudul și jumătate“ ; să zicem 15 septembrie.

KRESTINSKI : Și o să fie pîine la cinci-sprezece ?

ȚIURUPA : Trebuie să fie.

ENUKIDZE : Sovietul din Petrograd a luat o hotărîre similară. Detașamentele de colectare gem, nu știu ce să facă.

ZAGORSKI : Vorbele lui Țiurupa cu privire la demagogie au tot atîta greutate cît și promisiunea lui de a hrăni poporul.

ȚIURUPA (se înfurie) : Iar activitatea voastră nu poate fi altfel calificată decît sabotaj.

SVERDLOV (strigă) : Tovarăși !

(Pauză lungă. Țiurupa și Zagorski se liniștesc.)

ZAGORSKI : Iartă-mă, Alexandr Dimitrievici... Dar... Avem nevoie de pîine. Trebuie să găsim o soluție.

MIHAILOVICI : Da, da, te înțeleg, Vladimir Mihailovici... Iartă-mă, te rog.

SVERDLOV (către Țiurupa) : Ce părere are Vladimir Ilici în această problemă ? Vă sprijină ?

ȚIURUPA : La douăzeci și șase nu avea o părere formată, problema rămânând deschisă. Am vorbit cu el astăzi dimineață la telefon și nu mi-a spus nimic precis. Mi-a promis că se gîndește.

PETROVSKI : Aveți în momentul de față o perspectivă reală de a asigura Moscova cu pîine ?

ȚIURUPA : Astăzi nu ; mîine da.

SVERDLOV : Cine mai ia cuvîntul ? Înțebări, propuneri...

CICERIN : Situația este contradictorie ; amîndoi au dreptate.

STUCIKA : Propunerea lui Alexandr Dimitrievici este singura realistă.

NOGHIN : Problema constă în pîinea reală.

SVERDLOV : Da. Putem lua o decizie numai cînd apare acea perspectivă reală de care vorbea Petrovski.

ȚIURUPA : Literalmente, peste cîteva zile.

SVERDLOV : Literalmente, peste cîteva zile veți avea și hotărîrea. Oamenii au nevoie de certitudini. Cînd problema se pune cu „trebuie să fie pîine“, această certitudine lipsește. Cînd ne veți spune : „Pîinea e pe drum, va fi pe data de...“ vom vota și hotărîrea. Sînt obiecții ?

ȚIURUPA : Nu.

ZAGORSKI : Nu.

SVERDLOV : S-a hotărît. (Către Kollontai.) Alexandra Mihailovna, vă rog, duceți-vă și aflați cum se mai simte Ilici. Și chemați-l aici pe Ghil.

(Kollontai iese. Comisarii poporului tac.)

FATA (dictează) : Penza. Către Comitetul gubernial. Către Turlo, o copie către Minkin. Nu înțeleg cum de a putut Minkin să refuze îndeplinirea hotărîrii majorității Comitetului gubernial. Nădăjduiesc că la mijloc este o simplă neînțelegere. Insist ca, în vremuri critice de război, toți să lucreze tovărășește, cu maximum de hotărîre, subordonindu-se majorității, iar dezacordurile să fie transmise Comitetului Central, fără întreruperea muncii. Lenin.

TELEGRAFISTUL : Am terminat ? Mai departe. Dictează.

FATA (dictează) : Penza. Către Comitetul executiv gubernial. Copie către Organizația de partid a guberniei. Sînt extrem de triste dezbinările lăuntrice între comuniști. Va fi rușinos să nu se lămurească. Alegeți imediat o comisie pentru aplanarea, în două zile, a conflictelor, de pildă, pe calea împărțirii județelor între activiștii de frunte, pentru a-i izola pe cei ce se ceartă. Telegrafiați hotărîrea comisiei. Lenin. (Întră Ghil.)

SVERDLOV : Tovarășe Ghil, relatează-ne cu de-amănuntul ce s-a petrecut.

(Se întoarce Kollontai. Toți își îndreaptă capul spre dînsa. Ea dă din cap negativ și se așază la locul său. Și Ghil se așază la masă, pe un scaun.)

GHIL (vizibil emoționat) : Am fost la Hlebnaia Birja. Apoi ne-am dus la atelierele Mihelson. Am intrat în curte. Se strînsese acolo mult popor. N-am avut nici un om de gardă — nici în automobil și nici în curte. Vladimir Ilici n-a fost întîmpinat de nimeni. Nici de președintele comitetului, nici de altcineva... A ieșit din mașină singur și s-a dus la ateliere. Eu am cotit mașina și am oprit-o la ieșirea din curte, la vreo zece pași de intrarea în ateliere. După, aproximativ, zece minute se apropie de mine o femeie. O femeie ca toate femeile. Atît doar că ținea în mînă o geantă. Și-mi vorbește : „Cică a venit tovarășul Lenin. Așa-i ?“ Îi răspund că nu știu cine a venit. Ea îmi ride în față și-mi zice : „Ce fel de șofer ești dacă nu știi pe cine duci cu mașina ?“ Îi răspund : „De unde să știu ? Un vorbitor, acolo ; sînt mulți din aștia. Poți să-i ții mînte pe toți ?“ Mi-a întors spatele și s-a dus spre ateliere. Altcineva nu s-a mai apropiat de mine. Cam peste un ceas, începe să iasă lume din ateliere ; însemna că mîtingul luase sfîrșit. Am pornit motorul. A ieșit și Vladimir Ilici. Înconjurat de o mulțime de oameni. Îl aud cum răspunde la întrebări și-l văd îndreptîndu-se spre mine. Cînd s-a întors spre motor, s-a auzit din spate o împuscătură. În momentul acela îl priveam tocmai. Întorc capul și o văd pe femeia aceea țintind asupra lui și trăgînd încă de două ori. Am sărit spre ea, scoțînd revolverul. Mi-a zvîrlit pistolul la picioare și a luat-o la fugă spre poartă. Am început să fug după ea și am dat să trag, dar apoi m-am speriat. Cuprinși de teamă, toți oamenii o luaseră spre poartă. Mi-era că nimeresc în altcineva. Apoi, mi-am adus aminte că Vladimir Ilici rămăsese singur. Am fugit înapoi. De jur-împrejur se auzeau țipete : „L-au ucis ! L-au ucis !“ Și toți se năpusteau, alergînd spre poartă. Acolo a început înghesuiala. Iar Vladimir Ilici se afla întins pe pămînt, singur. Nu se afla nimeni, nimeni lingă el. Președintele comitetului nici să iasă din ateliere n-a avut timp. M-am aplecat spre el, iar el stătea cu fața la pămînt, cu obrazul mînjit de nisip. L-am strigat : „Vladimir Ilici“. A deschis ochii și m-a întrebat : „L-au prins sau nu ?“ Credea că a tras un bărbat. Și în gît parcă îi clocotea ceva. I-am spus să nu mai vorbească, deoarece vedeam că-i venea greu. L-am ridicat un pic, cînd văd deodată, dinspre ateliere, un marinar, venind fuga, cu mîna dreaptă în buzunar. M-am speriat. L-am lăsat pe Vladimir Ilici și m-am culcat peste el, să-l acopăr ; am îndreptat pistolul asupra marinarului și am strigat : „Stai !“ Dar el continua să fugă.

Atunci am strigat iar: „Stai, că trag!”. Și marinarul a luat-o în altă direcție. Atunci, deodată, s-a aruncat asupra mea o femeie. M-a prins de mână și, plângînd, striga: „Nu trage! E Lenin, nu trage!” Credea că eu trăsesem în Vladimir Ilici. În clipa aceea a venit și președintele comitetului și lucrurile s-au lămurit. M-am ridicat, l-am ajutat pe Vladimir Ilici să se ridice. Nu voia să fie purtat în brațe. S-a dus la mașină, palid de tot. Nu știu cine a propus să-l duc la spital. Dar eu m-am opus, îl duc doar la Kremlin. Femeia aceea care a tras a fost prinsă.

PETROVSKI: Îți mulțumim, tovarășe Ghil. Acum du-te și la tovarășul Peters, la Ceka, și povestește-i încă o dată întîmplarea.

(Ghil pleacă. Intră Kurski.)

KURSKI: Au fost luate două interogatorii. Am adus procesele-verbale.

SVERDLOV: Citește-le, te rog.

KURSKI (citește): Primul proces-verbal. „Sînt Fania Efimovna Kaplan. Cu acest nume am stat închisă și la închisoarea din Akatua. Numele acesta îl port din 1906. Am tras astăzi în Lenin. Din proprie inițiativă. De cîte ori am tras? Nu țin minte. Cu ce revolver am tras? Nu răspund. Nu dau amănunte. Nu cunosc femeile care stăteau de vorbă cu Lenin. Hotărîrea de a trage în Lenin am luat-o de mult. N-am avut pînă acum locuință nici la Moscova, nici la Petrograd. Femeia rănită cu acest prilej mi-e și ea necunoscută. Am tras în Lenin pentru că l-am considerat trădător al revoluției și am socotit că existența lui subminează credința în socialism. Nu vreau să explic în ce constă subminarea credinței în socialism. Mă consider socialistă, dar acum nu fac parte din nici un partid. Am fost arestată în 1906 ca anarhistă. Nu consider că e necesar să spun căru grup social aparțin acum. La Akatua am fost deportată pentru participarea la explozia din Kiev”. Al doilea interogatoriu. „Am douăzeci și opt de ani. Înnoptam unde nimeream. Mă trag din gubernia Volnia. Sînt fostă deținută politică de la Akatua, anarhistă. Am fost arestată la miting, nu fac parte din nici un partid. Am tras în Lenin pentru că socotesc că, cu cît trăiește mai mult, cu atît îndepărtează cu decenii victoria socialismului. Am săvîrșit atentatul din proprie inițiativă”. Fania Kaplan a refuzat să semneze declarațiile. Semnat: președintele Tribunalului revoluționar din Moscova, Diakonov. Completare. „Kaplan a cerut să se precizeze că nu este anarhistă, ci doar că a fost deportată ca anarhistă la Akatua”. Asta e tot. Interogatoriul continuă.

ENUKIDZE: Dar asta e o nebulă!

KRESTINSKI: În orice caz, o persoană anormală psihic.

SVERDLOV: Nu. Impresia mea este că adevărul nu-i așa.

KURSKI: Lasă impresia unui om de rînd, limitat, aș spune, cam isteric. Are o expresie descumpănită; vorbește fără șir — ba ajunge să strige, ba murmură că abia se aude. Neagă vreo legătură cu eserii. Tabloul general al cazului nu este încă clar. Poate să existe o legătură directă cu asasinarea lui Uriški, de azi-dimineață. Nu poate fi exclusă, în același timp, nici versiunea unui act demențial, izolat. Există informații că s-a organizat o adevărată vinătoare împotriva lui Vladimir Ilici. La mitingurile din Moscova, cică, ar fi fost așteptat de cuțitarii lui Savinkov. Dar aceste informații n-au fost încă confirmate. Nu putem afirma legătura Faniei Kaplan cu această organizație. Peste un ceas vom putea citi și celelalte procese-verbale.

CICERIN: Despre ce explozie e vorba?

KURSKI: Despre atentatul împotriva guvernatorului general din Kiev. Kaplan era pe atunci elevă; i se dăduse însărcinarea să-l execute ea. După explozia bombei, trebuia să-l lichideze, dacă scăpa cumva cu viață. A fost arestată în locuința lui, cu revolverul în mînă. Mai sînt întrebări? Atunci eu plec la Ceka de pe Lubeanka.

SVERDLOV: Du-te. (Kurski iese.)

KOLLONTAI: Se organizase o adevărată vinătoare împotriva lui Ilici, iar noi n-am făcut nimic s-o preîntîmpinăm...

ZAGORSKI: I-am telefonat azi pe la prînz: „Vladimir Ilici, biroul Comitetului din Moscova a decis că astăzi nu e cazul să vă duceți la miting”. Drept răspuns, mi-a ris în nas: „Ce-s eu, ministru? Vreți să mă țineți în puf?” I-am citit atunci hotărîrea biroului. „Nu sînt, principal, de acord cu această hotărîre; cu atît mai mult cu cît a fost adoptată în absența mea. Nu pot renunța la cuvîntare. Mai întîi pentru că am promis, în al doilea rînd pentru că mi se pare just, principal, chiar necesar să vorbesc muncitorilor, tocmai acum”. Încolo, m-a ținut numai în ironii.

ENUKIDZE: Tovarăși, consider că, în viitor, Vladimir Ilici n-are dreptul să mai riște. Trebuie să adoptăm o hotărîre specială!

CICERIN: Cu privire la ce?

ENUKIDZE: Cu privire la lipsa de disciplină a tovarășului Lenin și la măsurile de pază necesare.

STUCIKA: Oricum, o să fugă de pază. Oricare dintre noi va fugi de pază. Nu e limpede, oare?

ENUKIDZE: Să fi încălcat eu hotărîrea Comitetului din Moscova, ce săpuneală mi-ar mai fi tras! (Către Zagorski.) Dacă miine n-ai să-i declari protestul tău, încetez să te mai stimez.

NOGHIN: Nu-i vorba de lipsă de disciplină, aici. Ceea ce-l supără este paza, ca atare. De cîte ori n-a spus: „Cum să merg la muncitori păzit? Sîntem doar puterea muncitorească. În ce o să ne transformăm dacă vom pune pază să ne apere de mun-

citori?" E vorba, aşadar, de o poziţie principială. Şi sînt necesare măsuri raţionale care să micşoreze contradicţia.

ENUKIDZE (îi sare ţandăra): Dar în ce-o să ne transformăm dacă oricare nebun, oricare psihopată, oricare agent al Antantei va putea să se apropie nestingherit de Lenin, să-l împuşte? Consideraţi că moartea lui Urişki şi moartea lui Volodarski sînt prea puţin?

KRESTINSKI: Asta e demagogie! Ce propui? Să nu mai vină în mijlocul poporului?

ENUKIDZE: Asta propui tu, nu eu.

POKROVSKI: Atentatele sînt riscul profesional al oricărui om politic.

ENUKIDZE: Ei şi? Să ne resemnăm cu asta? Să ne ducem deci şi să punem tot C.C.-ul şi tot Sovnarkomul în faţa gloanţelor? Ah! Curajoşi mai sînt şi bolşevicii! Nu se tem de nimic!

PETROVSKI: Şi ce, tu n-ai veni?

ENUKIDZE: Ba aş veni, dar nu aici e problema.

LUNACEARSKI: Despre ce vorbeşti, Avel? Vom avea oare pe cine păzi miine?

(Intră Bonci-Bruievici.)

BONCI-BRUIEVICI (lui Zagorski): Un bilet de la Sovietul din Moscova. (I-l predă.) Starea lui e gravă. A fost găsit Obuh. Vine dintr-o clipă în alta. Cere tot timpul de băut. Avem nevoie de lămîi. La Moscova n-am găsit; am telefonat la Piter, să colinde tovarăşii ambasadele. Acolo, poate, vor găsi.

SVERDLOV: Ideea e bună.

(Bonci-Bruievici iese. Tăcere.)

LUNACEARSKI: Fără el... Cîte prostii o să facem... Este imposibil... O să pierdem tot ce am cîştigat...

SVERDLOV (infuriindu-se): Nu vorbi aşa! Mi-a spus-o chiar acum: „Să nu care-cumva să vă plîngeţi! Cauza noastră este justă. Dar dacă va fi o sciziune în rîndurile noastre, va fi o nenorocire!“ Te rog, stăpîneşte-te. Soarta revoluţiei nu poate... nu trebuie să depindă de o singură personalitate! Ar fi prea tragic. N-or să mai fie Sverdlov, Lunacearski, Noghin, Krestinski, tu, noi toţi, chiar şi Lenin: dar revoluţia va fi! Lucrul cel mai înspăimîntător e să gîndeşti altfel. Te rog, Anatolii Vasilievici, calmează-te. Acum nouă...

(Intră Kizas.)

KIZAS: Iakov Mihailovici, vă cheamă doctorii. (Sverdlov îşi încheie grăbit haina şi iese.)

ZAGORSKI: Tovarăşi, Comitetul din Moscova şi Sovietul nostru vi se adresează cu o rugămintă... În toate raioanele Moscovei au început mitinguri spontane.

KOLLONTAI: Unde să mergem?

ZAGORSKI: Să ne împărţim. Krestinski şi Slihter la Sokolniki.

KRESTINSKI: Perfect.

ZAGORSKI: Țiurupa la Presnea.

Țărani la Lenin (pictură de U. A. Serov, 1950)

(Țiurupa dă afirmativ din cap.)

ZAGORSKI: Kollontai la Lefortovo. Cicerin şi Rudzutak la Hamovniki. Kamenev şi Osinski la Gorodskoi. Cine merge la atelierale Mihelson?

LUNACEARSKI: Îmi daţi voie mie?

ZAGORSKI: Bine. Pokrovski la Taganka. Enukidze şi Miliutin la Hodinka.. La Rogoşsko-Simonovski, cine merge?

PETROVSKI: Eu.

ZAGORSKI: De acord. Noghin şi Semaşko la Zamoskvorecie. Stucika, în raionul Basman. Steklov şi Ciubar, la Trubnaia Ploscead. Maşinile vă aşteaptă jos. Cine nu este înarmat?

LUNACEARSKI: Eu.

ZAGORSKI: Poftim. (Scoate din buzunar un pistol şi i-l întinde lui Lunacearski.)

LUNACEARSKI: Poate că...

ZAGORSKI (ferm): Nu, te rog, ia-l neapărat. Să mergem, tovarăşi!...

(Unul cite unul, pleacă toţi. Lunacearski stă cu pistolul în mînă, dar îl pune pină la urmă în servietă şi pleacă cu el. Nu se aude decît glasul Fetei dictînd telegramele.)

FATA: Reazan. Către Comitetul executiv gubernial. Ce măsuri aţi luat în legătură cu specula enormă descoperită de Controlul de stat la cantine? Preşedintele Sovnarkomului, Lenin.

(Intră Sverdlov, se aşază la masă şi plînge.)

FATA (dictează): Kozlov. Către Comisarul militar Vladimirov. Am primit plînge-

rea că ați luat nouă vagoane de clasă, printre care un vagon restaurant, o bucătărie, două saloane. Se consideră excesiv, exagerat, enervant pentru muncitori și de natură să îngreuneze activitatea căilor ferate. La câte vagoane aveți dreptul potrivit Hotărârii Comitetului Central Executiv? Președintele Sovnarkomului, Lenin.

(Întră Krupskaja. Sverdlov face un efort să se stăpânească. Se ridică în întîmpinarea ei.)

SVERDLOV : Au plecat toți, la mitinguri... la loc, Nadejda Konstantinovna.

KRUPSKAIA : Mulțumesc...

SVERDLOV : Nadejda Konstantinovna...

KRUPSKAIA : Lasă, Iakov Mihailovici, te înțeleg... Mai bine să tăcem puțin...

SVERDLOV (după o clipă de tăcere) : Nu împliniseam eu și Zagorski nici paisprezece ani, cînd am adus la liceu prima noastră proclamație... (Krupskaja se uită la el.) Am învățat împreună... Eram prieteni la cataramă; numai că, pe atunci, el se numea Volodea Luboțki... Apoi, am făcut rost de arme și le-am ascuns în pod. Au urmat demonstrațiile, întrunirile ilegale. Prima noastră detențiune a durat două zile. Umblam fericțiți. Tineri și proști mai eram! Pe urmă am citit „Ce-i de făcut?” de Vladimir Ilici și am început să lucrăm serios, conștient... Volodea a fost judecat în 1902. Avea cincisprezece ani. Împreună cu Piotri Zalomov. Gorki a descris momentul în Mama. L-au condamnat la deportare pe viață, în locuri îndepărtate: bătuse un polițai în timpul demonstrației. Peste puțin timp, am fost și eu arestat. Mi-am dorit întotdeauna să-l întâlnesc pe Ilici. Și niciodată nu am ajuns să-l văd... Pînă abia în aprilie, anul trecut. Doar un an și jumătate... Și acum, eu trebuie să le spun tuturor că revoluția nu poate depinde de o singură persoană, fie ea chiar o personalitate ca Ilici. Cu toate că știu foarte bine că depinde. Iar tovarășii se

uită la mine și în fiecare privire citesc întrebarea: ce-o să se întîmple, dacă? Mie mi-e teamă să mă gîndesc la asta! El trebuie să trăiască. Acum e imposibil să ne lase! Spun toate acestea, și-mi imaginez limpede ce mi-ar răspunde el mie... „Tovarășe Sverdlov, îți amintești ce cita Marx în asemenea ocazie? «Cei mari, de aceea ne par mari, pentru că noi stăm în genunchi». Haide, Iakov Mihailovici, să ne ridicăm”. Aici stă problema: ne vom ridica oare?

(Krupskaja tace. Sverdlov se apropie de fereastră. În curte s-a organizat un miting. Krupskaja se ridică de la locul ei și se apropie de fereastră. Iată ce aud ei.)

GLASUL PRIMULUI ORATOR (femeie) : Destul cu sîngele vărsat de luptătorii pentru cauza poporului, cu sîngele care ne înroșește steagurile! Nici o cruțare pentru călăii și inspiratorii călăilor! Să nimicim fără milă, fără șovăire pe dușmanii noștri — cu zecile, cu sutele! Chiar cu miile. Să se înece în propriul lor sînge! Să ne fie pildă Marea revoluție franceză! Pentru sîngele tovarășului Lenin, pentru moartea tovarășului Urițki, pentru atentatul împotriva tovarășului Podvoiski, pentru sîngele nerăzbunat al lui Volodarski, pentru sîngele miilor de soldați, muncitori și matrozi — să curgă sîngele burgheziei și al slugilor ei!

GLASUL CELUI DE-AL DOILEA ORATOR (bărbat) : Tovarăși! N-avem nevoie de cuvinte, să lăsăm lacrimile! Nu plîngeți, tovarăși! Acționați! Pentru viața unui tovarăș de-al nostru, pentru conducătorul nostru rănit sau ucis tilhărește, burghezia și social-trădătorii să plătească cu mii de vieți! Propun să adoptăm o rezoluție. Primul punct: Cerem ca Vladimir Ilici Lenin să trăiască! Punctul doi: Drept răspuns la focurile trădătoare, de după colț, cerem instaurarea unei necruțătoare terori roșii, cerem sîngele burgheziei!

CORTINA

Oștile Republicii (gravură de U. U. Faliveev)

Partea a II-a

Fata și Telegrafistul, la aparatul telegrafic. Lîngă ei, Steklov, vorbind la telefon.

STEKLOV: Titlul în pagina întîii. Dictez. Urișki a fost ucis. Lenin rănit. Punct. Capitaliștii ruși și aliații lor folosesc mină de asasini plătiți și vor să decapiteze revoluția muncitorilor. Punct. Proletariatul le va răspunde prin pedepsirea exemplară a ucigașilor și prin eforturi sporite pe front. Punct. Muncitori, păstrați-vă calmul! Semn de exclamare. Nici o acțiune izolată. Punct. Strîngeți rîndurile. Punct. Trăiască conducătorul proletariatului! Exclamare. Bun! Sînt la Sovnarkom.

4

La V. I. Lenin acasă, Krupskaja, Ulianova, Kollontai, Sverdlov.

KRUPSKAIA (continuînd): ...A fost mereu frămîntat de gîndul ăsta. Trebuie să ne revizuim toate teoriile, zicea, să le acordăm cu cele mai noi experiențe istorice ale războiului, ale lumii, ale revoluției noastre și ale altor revoluții. De unul singur n-am să pot duce la capăt asemenea treabă, mai zicea. Și arăta cît de greu este să teoretizezi cînd te afli în plină și continuă acțiune. Ar trebui să mă retrag undeva, într-un sat, ca să am mintea limpede. Măcar de s-ar găsi dîncolo de noi, în America, de pildă, sau în Anglia, în Europa, niște capete luminate în stare să observe realitatea de aici, s-o studieze, să reflecteze asupra ei și să ne împărtășească rodul observațiilor lor! O critică obiectivă. De o critică obiectivă avem nevoie! În ceasul cumplit al furtunii, căpitani au nevoie, înainte de orice, de sugestia unor observatori ascuțiți la minte, atașați cauzei, destul de depărtați de centrul furtunii și de aceea feriți de riscuri. Numai că nouă nu ne vine din străinătate o astfel de critică. Occidentul înlocuiește critica cu spaima ignorantă, iscată de greutatea prin care trecem. Ignoranții nu văd decît valorile uriașe, decît echipajul îndirjit și pe cite unii aruncați peste bord. Atîta tot. Toate acestea ne ustură pe noi mult mai mult decît pe cei ce ne critică. Cum să depășim greutatea, cum să ajungem să ne atingem țelul, care este deopotrivă al nostru, ca și al tuturor oamenilor preocupați de sensul vieții: asta vrem, asta avem nevoie să știm. Căile ce duc

spre țelul acesta. Noi le vedem cu alți ochi. Dar primim deopotrivă punctul final spre care năzuim. Cam astea-s, cred, vorbele lui; mi-or mai fi scăpat, desigur, cite unele...

ULIANOVA: Înainte de Octombrie spunea că e mult mai plăcut să faci revoluția decît să scrii despre ea.

SVERDLOV: Se înțelege; nu e nici o contradicție în asta...

(Întră Lunacearski.)

LUNACEARSKI: Ce se aude?

SVERDLOV: Nimic nou. L-a examinat Obuh. Acum sînt în consult. Dar mitingul? Ce-a fost la miting?

LUNACEARSKI: Abia-abia i-am putut stăpîni.

(Întră Kizas.)

KIZAS: Iakov Mihailovici, sînteți chemat la telefon.

(Sverdlov iese pe coridor, la telefon. Fata îi predă receptorul. După o clipă, două, se apropie și Kizas.)

SVERDLOV: Alo... Da... Bine, de acord. Dacă englezii au de gînd să pună în mișcare grosul trupelor, sîntem nevoiți să aruncăm podurile în aer... Înțeleg, înțeleg... Dacă englezii fac joncțiunea cu cehii, întreg statul major și noi doi pe deasupra... Ia legătura cu Kedrov, el e la curent... Sînt la Sovnarkom. Să mă caute aici. (Pune jos receptorul, scrie repede citeva bilețele pe care le dă lui Kizas.) Urgent, lui Altafer și Ciubar.

(Sună telefonul. Sverdlov ridică receptorul.)

SVERDLOV: Alo... Da, Sverdlov... Nu. Acum n-am timp de asta, treceți mine la mine. (Ascultă cu vădită nerăbdare.) Nu, bine-înțeles că nu... (Indignat.) Vă rog să înțelegeți, odată pentru totdeauna, și explicați și tuturor redactorilor ziarului: lupta ideologică în sinul partidului nu înseamnă o înlăturare reciprocă, ci o reciprocă înrîurire... Cum?... N-avem nevoie să se creadă în noi. Avem nevoie să fim înțeleși... Duceți-vă și vă culcați. Sînteți obosit... (Trîntește receptorul.) Unde-i Enukidze?

KIZAS: La el...

(Sverdlov scrie un bilet, i-l înmînează lui Kizas, care iese.)

ULIANOVA (către Krupskaja): Nadia, tre-
buie neapărat să-i chemăm pe Ania și pe
Mitea... Altfel n-o să ne-o ierte niciodată.
KRUPSKAIA: Neapărat... Am și transmis...

(Sună telefonul pe coridor.)

FATA: Alo... (Către Sverdlov.) Iakov Mi-
hailovici, e Petrogradul — vă caută Dzer-
jinski.

SVERDLOV: Da... Eu sînt... Destul de
prost... Obuh, Veisbrod. Minț... Dacă nu se
simte o ameliorare pînă spre dimineață, con-
vocăm la Moscova întreg Comitetul Central...
Pe el l-am convocat; am să repet chiar
acum convocarea... Rezistăm. Și la Petro-
grad ce se aude? Bine, vino. Te așteptăm.

(Sună telefonul în locuința lui Lenin.)

KOLLONTAI: Alo! Nadejda Konstantinov-
na, pe dumneata...

KRUPSKAIA (la telefon): Da, eu... Da,
aveți ședință, știu... Da, am fost anunțată...
Nu, n-am uitat... Tovarășe, știți... A fost ră-
nit bărbatul meu... Dacă se poate, amînați
pe mine. Mîine voi veni negreșit. Ierta-
ți-mă, vă rog...

TELEGRAFISTUL: Firul direct, Iakov Mi-
hailovici.

SVERDLOV: Sînt gata. (Citește repede ban-
da telegrafică.) Transmite. La aparat, Sver-
dlov. Acum o oră v-am transmis o telegramă:
„Ilici rănit, nu știm cît de grav. Sosiți ne-
întîrziat.“ Rugămîntea dumatăle va fi trans-
misă locului în drept; vom lua măsuri. Asta
e tot.

TELEGRAFISTUL: Terminat.

(Zagorski se apropie de Sverdlov.)

SVERDLOV: Ce-i prin oraș?

ZAGORSKI: E grav. Cer răz bunare. Piața
Roșie este inundată de muncitori delegați.
Deocamdată, nu sînt excese. Am chemat un
grup de oameni vechi de partid, ilegaliști.
Să-i trimitem prin uzine. Ce părere ai?
SVERDLOV: Acționează.

(Zagorski iese; Sverdlov se întoarce în
apartamentul lui Lenin. Din dormitor iese
Veisbrod. Sverdlov îl ia deoparte.)

VEISBROD (emoționat): Iakov Mihailovici,
și-a revenit tocmai... A profitat de faptul că
ne aflam singuri...

SVERDLOV: Și?

VEISBROD: Am avut o discuție extrem de
penibilă.

SVERDLOV: Vă ascult.

VEISBROD: M-a întrebat: „E aproape
sfîrșitul?“ I-am spus să nu se gîndească la
așa ceva, că nu trebuie... Atunci m-a între-
bat dacă sînt comunist. „Da, sînt bolșevic.“
„Dacă-i așa, nu mă menajați; e în joc ceva
mai important, îmi trebuie timp să vorbesc
cu Sverdlov; mai sînt unele lucruri de pus
la punct; nu e așa că ai să mă previi?“

SVERDLOV: Ce i-ați răspuns?

VEISBROD: I-am făgăduit-o. Atunci s-a
ridicat în capul oaselor și iar a întrebat:
„E prea devreme acum?“ I-am spus că da,
că e încă prematur, dar că neapărat am să-l
previn. Numai că, știți și dumneavoastră, așa
ceva...

SVERDLOV: Are dreptate. Trebuie să-l pre-
gătiți... Sîntem obligați să o facem... În ace-
lași timp însă... e crud... N-ați pierdut spe-
ranța?

VEISBROD: Nu încă...

SVERDLOV: Pricep...

(Veisbrod iese. De Sverdlov se apropie
Lunacearski. Kollontai o ajută pe Velici-
kina să ducă niște baloane de oxigen.)

LUNACEARSKI: Iakov Mihailovici, s-ar
putea, crezi, să...?

SVERDLOV: Fii calm...

LUNACEARSKI: Cum vom putea fără el?...
Nu vom putea fără el.

SVERDLOV: Anatolii Vasilievici... (Îmbră-
țișează umerii cutremurați ai lui Lunacear-
ski.)

LUNACEARSKI: N-am să pot îndura...

SVERDLOV: Nu așa, nu vorbi așa...

LUNACEARSKI: Ti-am spus-o numai du-
mitale... L-am înfîlînt alaltăieri seara. Se
plimba eu Alexei prin curte. M-a zărit și
mi-a zîmbit... „Anatolii Vasilievici e în stare
de orice“. Și pune rămășag cu Alexei că sînt
în stare să țin, pe loc, o conferință, fără nici
o pregătire, o conferință „profund științifică“
despre diavoli și diabolic... M-am executat...
Cum a mai ris... Cum a mai ris...

SVERDLOV: Dimineața era în toane foarte
bune. Îi telefonasem că iar am primit plin-
geri împotriva tovarășului Vasiliev, că nu
ține seama de nimeni, că-și depășește atri-
buțiile, că nu concepe să dialogheze și că
doar monologul îi convine. A izbucnit în
ris: Ce putem face, Iakov Mihailovici? Ni-
mic. Are dreptate Oscar Wilde: „Singurul
amor care durează o viață întreagă este dra-
gostea de sine“. O critică severă tot i-am
trimis însă.

(Intră Petrovski, foarte emoționat.)

PETROVSKI: Vin de la comisariat, Iakov
Mihailovici. Și noi și comisia lui Dzerjinski
sîntem năpădiți de un potop de telegrame.
Oamenii sînt întăritați la culme. Cer autori-
zația de a aresta și a împușca fără limită.

SVERDLOV (brutal): Asemenea autorizație
nu dăm fără un decret al Sovnarkomului.
Furia maselor e oarbă. Nu avem nevoie de
furia maselor; de regulă, ea este folosită de
elementele reacționare. De cele mai reac-
ționare elemente. Și cu succes.

PETROVSKI: Mă tem că nu vor aștepta
aprobarea.

SVERDLOV: Telegrafiază președinților co-
mitetelor executive și ai Cekăi că vor răs-
punde personal, cu capul...

(Petrovski pleacă.)

SVERDLOV : Maria Ilincina, comunică-i lui Obuh că mă poate găsi la Sovnarkom. Să mergem, tovarăși...

(Sverdlov, Lunacearski și Kollontai ies. Se stinge lumina. La aparatul telefonic.)

FATA (dictează) : Astrahan. Către Anisimov. Situația din Baku nu-mi este clară. Cine este la putere? Unde se află Șaumian? Luați legătura cu Stalin și acționați conform situației; știți că am totală încredere în Șaumian. De aici, situația apare neclară, și posibilitate de a acorda un ajutor rapid nu există. Lenin.

TELEGRAFISTUL : Mai departe.

FATA (dictează) : Petrograd, Smolnii, Către Zinoviev. Rubedenia lui Victor Ivanovici Dobrovolski (fost avocat), membru al C.C. al cadeților (soțul ei e slujbaş sovietic), mi s-a adresat cu rugămintea să încuviințez eliberarea lui. Iată motivele ei : „Nu mai face politică din 1907. E bătrîn și bolnav. Nu mult înainte de arestare a zăcut bolnav de o gravă pneumonie. Dintr-un bărbat în toată puterea a ajuns un slăbănog bătrîn și jalnic. La el acasă domnește mizeria ; întreaga familie se întreține din ce cîștiga el“. Rev verificați și vedeți dacă nu poate fi eliberat pe cautiune. Rog să-mi fie transmis și referatul Ceka. Salut. Lenin.

TELEGRAFISTUL : Mai e mult ?

FATA : Mai este.

TELEGRAFISTUL : Să trag și eu un fum două... (Își aprinde o țigară.) Și acum, cîntare ar fi să vină în locul lui ?

FATA : Poți să știi ?

TELEGRAFISTUL : Un altul ca el nu mai găsim.

FATA : Deunăzi aveam de lucru cu procesele verbale în sala de ședințe. Vladimir Ilici stătea de vorbă cu un american. L-a întrebat și acela : „Și pe cine-l vedeți ca urmaș al dumneavoastră ?“

TELEGRAFISTUL : Și el ? Ce-a zis ?

FATA : A zîmbit. I-au apărut în jurul ochilor cutele acelea mici, și a răspuns că a înțeles de mult că nu este un om atotcuprinzător.

TELEGRAFISTUL : Și ?

FATA : Și ? Mi-a cerut apoi o foaie de hîrtie pe care a tras nu știu ce linii... M-am uitat la foaia aceea după ce au plecat. Desenase un cerc mare pe care-l împărțise în sectoare mai mari și mai mici, uite așa. (Arată.) Pricepi ?

TELEGRAFISTUL : Cum să nu pricep ?...

FATA : Desena și spunea : „Eu pot îmbrățișa sectorul acesta... și acesta... și acesta... Sînt în măsură să umbresc suprafața ocupată de dv... Dar pe acesta și pe acesta — nu pot. Am încercat s-o fac la începuturi, dar treptat, treptat mi s-au alăturat să mă întregescă o seamă de oameni care împreună cu mine alcătuiesc omul atotcuprinzător : partidul. Este singurul om în stare să acopere în întregime această uriașă arie...“

TELEGRAFISTUL : Asta e tot ?

FATA : Tot.

TELEGRAFISTUL : Și cu urmașul ? Cum rămîne ? Cîm să înțelegem ?

FATA : A spus-e doar...

TELEGRAFISTUL : Un cerc, zici ?

FATA : Un cerc...

5

Sala de ședințe a Sovnarkomului. Zagorski, Enukidze, Pokrovski stau la masă și ascultă pe Batulin, care, foarte emoționat, povestește. În acest timp intră Sverdlov, Lunacearski, Kollontai, Steklov, Petrovski, Cicerin, Noghin, Krestinski.

BATULIN : Sînt ajutorul comandantului de regiment... O știți. Numele meu e Batulin. Stăteam pe aproape... Venisem, ca să spun așa, să aud și eu. Iată cum s-au petrecut lucrurile... Am ieșit tîrziu din ateliere, eram poate cel din urmă. Mă apropii de mașină cînd, deodată, trei pocnituri seci... Gîndeam că e ceva de la eșapament. Dar văd mulți-

mea, care până atunci stătuse liniștită, că prină care încotro s-o ia la fugă. Și tot atunci zăresc lângă mașină pe tovarășul Vladimir Ilici. Stătea uite așa, întins, cu fața la pământ, nemiscat. Eu sînt militar. Nu mi-a fost greu să-mi dau din capul locului seama că e vorba de un atentat. N-am știut cine a tras; am început însă să urlu: „Puneți mina pe el! L-a ucis pe tovarășul Lenin!” Și, m-am pomenit și eu alergînd odată cu ceilalți pe strada Serpuhova. Eram cu toții foarte speriați: de împușcăturile alea, și apoi de vîlmășagul acela. Și așa: alerg și strig, alerg și strig. Deodată, parcă m-a împuns ceva în inimă... Întorc capul și zăresc în spatele meu o femeie stînd lângă un copac... Avea ceva ciudat în felul cum stătea. În mină ținea o geantă. Și stătea și privea. Obrazul îi era alb, privirea, de fiară hîituită. Și tot privea. Mă apropii de ea. De ce? N-aș putea spune. Mi se părea nefirească. Abia își trăgea și ea sufletul, că și ea fugise; dar se oprise acolo, singură. O întreb cum de s-a nimerit să se afle acolo. Îi tremura glasul: ce-i treaba mea? O întreb din nou ce caută acolo. „Ea o ține morțiș: „Nu-i treaba dumitale!” Atunci m-am apucat s-o percheziționez: am căutat-o prin buzunare, i-am desfăcut geanta, i-am luat umbrela. Și-i pun pe șleau întrebarea: „De ce ai tras în tovarășul Lenin?” Ea însă, una și bună: „Ce-i treaba dumitale?” Așa m-am convins că e ea. Am apucat-o mai strîns de braț și tot atunci m-au ajuns din urmă niște copii. Și ei strigau că ea e...

NOGHIN: Tovarășe, spui că fugise și că apoi s-a oprit?

BATULIN: Da, s-a oprit singură...

NOGHIN: Este o socialistă revoluționară, tovarăși, o eseră. Pun capul. O teroristă eseră tipică. Codul onoarei le interzice să dispară de la locul actului săvîrșit!

BATULIN: De ce?

KOLLONTAI: Demonstrativ. Să nu se zică că a săvîrșit o crimă de drept comun, ci una politică.

PETROVSKI: Încep să-mi amintesc de ea. Cînd grupul nostru a fost adus, din post în post, la centrala Alexandrovskaja, m-am înțilnit acolo cu Spiridonova și Bițenko. Cu ele mai era o fată din Kiev; pe jumătate oarbă. Se aflau acolo mai de mult. Ne-au dat de-ale gurii și ceva să bem. Și am făcut schimb de noutăți... Da, ea este.

ZAGORSKI: Feroce paradox al istoriei: am luptat împreună, am fost judecați împreună, împreună am mers din post în post, împreună am lucrat în Soviete. Și pentru ce? Pentru ca în cele din urmă să tragem unii în ceilalți...

SVERDLOV: ... Cînd aveau splendida posibilitate, ca, aflîndu-se în opoziție, să ne critice și să convingă masele. Aveau la îndemînă ziare, organizații, tot ceea ce poate visa un partid de opoziție. Dar au pierdut sprijinul maselor; și au alunecat de aceea

pe panta comploturilor. În locul unei opoziții leale, s-au preschimbat în complotiști, au devenit niște bieți pioni în mîinile alb-gardiștilor și ale altor ticăloși. Un partid care s-a sinucis. O sinucidere de care nu noi sîntem răspunzători.

NOGHIN: Nu izbucnise încă revoluția și ne dădeam seama; vă amintiți? Ziceam: de dărimat, vom dărîma împreună, dar nu și de construit...

(Intră Kurski.)

STEKLOV: Noile procese-verbale?

ZAGORSKI: Este eseră?

KURSKI: Ai să auzi, ai răbdare.

BATULIN: Dacă e cu puțință... transmiteți tovarășului Vladimir Ilici... să se întoarcă mai repede... Poporul este îngrijorat. (Iese.)

KURSKI (scoate foile procesului-verbal și citește): Al treilea interogatoriu. „Am ajuns la miting pe la orele 8. Cine mi-a dat revolverul — nu răspund. Bilet de tren n-am avut. La Tomilino n-am fost. Carnet de la sindicat n-am avut. De mult nu mai sînt în serviciu. De unde am bani — nu răspund. Am mai spus, de unsprezece ani mă numesc Kaplan. Am tras din convingere. Repet ceea ce am mai afirmat: am sosit din Crimeea. Dacă socialismul meu este legat de Skorpatski — nu răspund. N-am declarat nici unei femei că pentru noi asta înseamnă «un eșec». Despre vreo organizație teroristă legată de Savinkov, nu știu, n-am auzit. Nu am ce spune în această chestiune. Cunoștințe printre arestații de către Ceka — nu știu să am. Poziția mea față de autoritatea actuală din Ucraina: o resping. Ce părere am despre autoritățile din Samara și Arhanghelsk — nu am ce răspunde”. Interogatoriul i l-a luat Kurski.

Interogatoriul patru. „Am fost arestată în 1906 la Kiev, în legătură cu atentatul comis asupra guvernatorului general, apoi condamnată ca anarhistă. Explodase o bombă și am fost rănită. Bomba destinată actului terorist se afla asupra mea. Am fost judecată de Curtea marțială din Kiev; m-au condamnat la muncă silnică pe viață. Am stat la ocnă, la Malțevskoe, pe urmă la Akuta. Acolo, la Akuta am fost cu Spiridonova. La închisoare mi s-au cristalizat concepțiile: am devenit anarhistă social-revoluționară. (Comisarii poporului schimbă priviri între ei.) Mai erau acolo Bițenko, Terentieva și altele și altele. Mi-am schimbat convingerile pentru că am intrat de foarte tînără la anarhiști. Revoluția din Octombrie m-a găsit la Harkov, la spital. Nu mi-a dat satisfacție; nu sînt de acord cu ea. Sînt pentru o adunare constituantă; continuu să fiu și astăzi pentru o adunare constituantă. Cît privește curente din partidul «S-R» mă apropii de Cernov. Ader integral la guvernul din Samara și sînt pentru alianța cu aliații împotriva Germaniei. Eu am tras în Lenin”. Sovnar-

komul nu va întârzia, cred, să ia principală atitudine cuvenită față de esera Kaplan, față de soarta ei.

CICERIN : Da. Parisul și Londra sînt astăzi în sărbătoare.

(Intră în fugă Stucika.)

STUCIKA (emoționat) : Insurecție la Livni ! Culacii ! Au ocupat Sovietele și telegraful local ! Orașul e în cea mai mare parte în mîna lor. Mișcarea a cuprins întreg județul ! Tot activul a fost ucis de o liotă de băcani și speculanți. Astăzi...

SVERDLOV (se năpustește la telefon) : Legătura cu Skleanski, urgent !

STUCIKA : Ostași roșii, căzuți prizonieri, au fost supuși la neînchipuite torturi. Le-au smuls mai întîi pielea și le-au scos ochii, apoi i-au ucis. Președintele Cekăi a fost tăiat în bucăți. Detașamentul internațional a pierdut două treimi din efectiv. Totul a fost luat prin surprindere...

SVERDLOV : Sverdlov la aparat. Ce se petrece la Livni ? Așa... Așa... De acord... Bine... Nu. Dislocați regimentul din Orlov. Să ocupe orașul ; prin asalt. Rebeliunea trebuie înăbușită. Nici o crutare. Să se declare stare de asediu în oraș și în județ. Să se facă totală curățenie. Inițiatorii și organizatorii rebeliunii să fie spînzurați. Ne aflăm la Sovnarkom... Nu-i încă clar... Este acum Obuh la el... Aștept. (Pune receptorul în furcă.) Au și fost luate măsuri. (Către Stucika.) Ce-a fost la miting ?

STUCIKA : S-a vorbit despre Marat și Robespierre. Vor una și bună : răzbunare ! Și așteaptă de la noi primul semn.

SVERDLOV : Vedeți, tovarăși ? Avem de înfruntat focul armat nu numai pe front ; și în spatele frontului. Am impresia că vom fi nevoiți să acceptăm hotărîrea Comitetului Executiv de a transforma Republica Sovietică într-o vastă tabără militară. Cu toate urmările ce ar decurge din asta. Atentatul și rebeliunea nu pot avea alt răspuns de la noi decît : o intensă punere în acțiune a armatelor noastre de pe front. Mai e și altă chestiune. Din toate colțurile țării ne sosesc telegrame care cer încuviințarea de a se recurge la arestări și condamnări la moarte în masă. Sintem, cu alte cuvinte, puși în fața unei probleme pe care trebuie s-o rezolvăm cu toată urgența și oricît de complicată este: problema terorii roșii. Decretul nostru trebuie să conțină un program de luptă, de acțiune și în această direcție să nu uităm nici o clipă că teroarea roșie nu este un act destinat să răzbune pe conducătorul nostru, ci una din acțiunile războiului civil. Am să încerc să schițez acum proiectul unor directive corespunzătoare. Ar urma apoi să le analizăm, mîine sau poimîine, în Comitetul Executiv și în Sovnarkom. Problema este nespus de complexă. Ea cere să fie cercetată sub toate aspectele. Rămîneți, rogu-vă, toți cei prezenți pe loc, și luați parte la

această dezbatere. Este extrem de importantă, chiar dacă este preliminară. (Se așază la masă și se apleacă asupra unei coli de hirtie. În decursul scenei următoare, această coală de hirtie va trece din mînă în mînă.) KRESTINSKI : Sintem pedepsiți după păcatele noastre. Avea dreptate Ilici : „Unde ne este dictatura ? Arătați-mi-o ! Asta e brambureală, nu dictatură. Doar pălăvrăgeală și brambureală !”

STUCIKA : Să nu exagerăm ; am făcut multe...

POKROVSKI : N-am făcut decît să tot întindem, după obrazul drept, și pe cel stîng. STUCIKA : Exagerarea îi șade bine poetului, nu omului politic !

PETROVSKI : Exagerare, zici ? Poftim ! Dar n-am emis, îndată după Octombrie, decretul pentru desființarea pedepsei cu moartea ?

KOLLONTAI : Și cum a reacționat Ilici la acest decret ? Mai țiiți minte ? Cine a fost de față, tovarăși ? Era în dimineața zilei de 26. Parcă-l aud : „Prostii și aiureală : cum să faci revoluție fără execuții ? Vă închipuiți cumva că o să putem scăpa de toți dușmanii noștri dezarmîndu-ne, dinainte, în mod deliberat ? Ce măsuri de represiune ne mai rămîn la îndemînă ?” A izbucnit chiar în ris. „Inchisoarea ? Cine mai pune preț pe închisoare într-un război civil, cînd fiecare parte speră să învingă ?” Ne-am năpustit cu toții asupra lui, demonstrîndu-i necesitatea decretului. El se păstra însă neclințit : „E o eroare, o slăbiciune nepermisă, o iluzie pacifistă”. Dar n-a izbutit să ne convingă.

PETROVSKI : Și ce s-a întîmplat după asta ? Luăm de bun cuvîntul de onoare al generalului Krasnov, că nu se va ridica împotriva noastră — și-i dăm drumul. Cît sînge muncitoresc n-a curs apoi din cauza asta ? La 1 ianuarie se trage în Lenin. E arestat întregul grup de atentatori. Sînt duși la judecată ? Nu. Mai întîi, Vladimir Ilici îngreunează pe toate căile anchetarea cazului, rugîndu-ne, de zeci de ori, să se verifice din nou și să lămurim ceea ce era de mult răsălmurit. Apoi roagă să li se pună la dispoziție celor arestați cît mai multă literatură : să citească. În cele din urmă, pune pe cererea lor de a fi trimiși pe front rezoluția : „Să fie clasat procesul, arestații să fie eliberați și trimiși pe front”.

NOGHIN : Pentru că înțelegea prea bine că nu era vorba decît de niște copilandri cu mintea vraise, necopți.

PETROVSKI : Mai departe : la 7 ianuarie un grup de marinari anarhiști linșează pe Kokoskin și Singariov. Decidem să protestăm împotriva cazurilor de linșaj și facem vînt foștilor miniștri și marilor capitaliști în străinătate. În martie, la propunerea lui Urișki, luăm hotărîrea să nu mai admitem condamnarea la moarte prin împușcare. Chiar în cazul marilor criminali. La 1 Mai anunțăm amnistia generală și-i eliberăm și pe

dușmanii declarați. Nu mult după aceea, caude ucis Volodarski...

POKROVSKI : Muncitorii din Piter au vrut să răspundă la această crimă cu o teroare în masă. I-a oprit însă sovietul orășenesc. Ilici i-a scris atunci lui Zinoviev : „Protestez cu toată energia. Ne compromitem. Amenințăm în rezoluțiile noastre cu teroarea în masă și, când e vorba să ne punem pe treabă, îi ținem pe muncitori de mâini“.

PETROVSKI : Bătrînul nu a fost ascultat nici de data asta. Muncitorii din Piter au fost opriți de la acțiune. Și unde am ajuns? La rebeliunea din Iaroslavl, la asasinarea lui Nahimzon și la întregul activ de partid din Iaroslavl ; la omorirea secretarilor celulelor locale de partid ; la asasinarea lui Urițki, la singele lui Lenin și la miile de victime ce cad pe fronturi, răpuse de aceiași alb-gardiști. Cum o să acționăm de-acum încolo ? O să ne punem iarăși frînă ? Iar îi vom opri pe muncitori ?

KURSKI : Ciudat : cînd avem de furcă cu alb-gardiști pe liniile frontului, nu șovăie nimeni să vadă necesitatea folosirii armelor. De îndată ce ne ciocnim de aceiași alb-gardiști, aici, în altă ipostază, ca participanți la comploturi teroriste, încep îndoielile...

POKROVSKI : Încercarea noastră de a sări peste teroare, de a o ocoli, îmi face impresia unui om dornic, să zicem, de a străbate pe jos o mare. Pe mare plutești ; altfel nu se poate. Vrem nu vrem, trebuie să folosim barca.

LUNACEARSKI (pierzîndu-și cumpătul) : Toată lumea știe și înțelege aici de ce am vrut să sărim peste teroare. E un lucru care ne cinstește, tovarășe Pokrovski.

POKROVSKI : Te înfurii degeaba, Anatolii Vasilievici ! Toți am fi fost fericiți să fi putut ocoli teroarea. Dar revoluția, îmi permit să-ți amintesc, nu înseamnă o trecere pașnică de la un guvern la altul. Revoluție înseamnă răsturnare. Răsturnarea unei clase de către o altă clasă. Și înăbușirea rezistenței clasei răsturnate. Există o logică a revoluției. De gîneala ei de fier n-a izbutit încă nimeni să scape.

SVERDLOV : N-am încercat nici să sărim peste teroare, nici s-o ocolim. Cînd este oportună teroarea ? Asta-i întrebarea. Ieri era prematură ; mine va fi prea tîrzie. Astăzi, este o necesitate de fier.

CICERIN : Ni se potrivește de minune cuvintele lui Arthur Arnould despre Comuna din Paris. Ea n-a crezut niciodată în întregime în mișelia dușmanilor săi.

ENUKIDZE : E timpul, poate, s-o credem noi. Acum.

CICERIN : Tocmai de-aia există experiența istorică : ca să fie nesocotită.

ZAGORSKI : Numai că cel ce nu vrea să țină seama de lecțiile trecutului, le reîntărește, de regulă, încă o dată, pe pielea lui.

KURSKI : Ai amintit, Gheorghi Vasilievici, de Comuna din Paris. Dar de ce nu-ți amin-

tești de iacobi ni ? Aceștia știau ce înseamnă a înăbuși fără cruțare contrarevoluția. Tovarăși, orice tărăgănire înseamnă, pentru noi, moarte !

SVERDLOV : Niciodată tărăgănirea nu este mai utilă decît în clipele de minie. Noi simțem astăzi chemați să luăm o decizie arhitecturală, cum ar spune Vladimir Ilici.

PETROVSKI : Arhitecturală...

STEKLOV : Nu te contrazic. Cu atît mai necesar este să examinăm tot ce poate fi bun și tot ce poate fi neajuns în cazul de față. Experiența dictaturii iacobine...

PETROVSKI : Eu consider că discuția despre neajunsurile terorii iacobine nu-și are locul acum. Ne-ar dezama...

LUNACEARSKI : Ba eu cred, categoric, dimpotrivă ! Dorința de a închide ochii în fața neajunsurilor este ridicolă. Să ne lipsim tocmai acum de o armă atît de puternică, de neînlocuit, cum este privirea critică asupra istoriei ? Cum așa ? Trebuie să înțelegem că pentru oportuniști, toate scăderile Revoluției franceze sînt un pretext pentru a renunța cu totul la revoluție ; pe noi însă, ele ne determină s-o facem mai bine.

SVERDLOV : Și apoi, ce fel de a pune o problemă este aceasta ? Să poți vorbi despre o latură a ei și despre alta să nu poți ? Am ajuns să nu mai reținem decît ceea ce ne convine din momentul respectiv.

CICERIN : Mihail Nikolaevici, dacă trecem sub tăcere unele lucruri, transformăm istoria într-o tîrfă care se dă cu predilecție celui ce plătește mai mult. E o cale cam lunoasă. Vom cădea !

STUČKA : Cervantes propunea să se ridice spinzurați pentru istoricii mincinoși, întocmai ca pentru falsificatorii de bani.

POKROVSKI : Mă gîndeam la intelectualul rus : că bun la suflul cum e, nu e totuși dăruit cu țaria suflatească îndestulătoare de a decide răsplată în legătură cu teroarea revoluționară ; dacă, așadar, am mai vorbi și de neajunsurile ei, n-o să mai fie, în general, bun de ceva.

KOLLONTAI : De ce să nu mai fie bun ? Vladimir Ilici nu și-a întors niciodată privirile din fața faptelor indezirabile ; ba, oricît ar părea de paradoxal, îi făceau plăcere, fiindcă, numai cînd ești pe deplin informat despre un eveniment sau altul, poți adopta hotărîrea justă.

ENUKIDZE : De ce zici : „Nu și-a întors“ ? De ce : „Îi făceau plăcere“ ? Zi : „nu-și întoarce“, „îi fac plăcere“.

(Intră impetuos în sală doctorul Obuh ; e îmbrăcat în halat alb. Foarte emoționat. Toți dau năvală spre el.)

OBUH : Am hotărît să convoc un nou consult. Să-l chemăm și pe Rozanov. Are o mare practică de front. Rana este gravă. Extrem de gravă. Starea — incertă. Avem un singur atu : organismul lui. Are o inimă sănătoasă. E sănătos și el.

SVERDLOV : Există vreo speranță ?

OBUH: Aș vrea mult să vă liniștesc... Eu nu-mi prea pierd speranța.

ENUKIDZE: Dar cum se simte?

OBUH: Îl știți doar... Cum își revine, cât de cât, începe: „De ce ați atenție, de ce ați atenție medici?”. M-am răstit la el. Dar el, nimic: „Îi luați de la adevărații bolnavi”... și așa mai departe. Și n-are voie, n-are voie să vorbească. Acum e iarăși fără cunoștință.

SVERDLOV: Vladimir Andreievici...

OBUH: Înțeleg, înțeleg. (Iese.)

FATA (dictează): Petrograd, Smolnii, Către Zinoviev. Discuția cu Ravici și Kalinin, precum și telegrama de la Șadurskaia mă fac să cred că nouă zecimi din aparatul superior de conducere din Piter își pierde timpul de pomană. Vă sfătuiesc să trimiteți pe teren câteva zeci, dacă nu chiar o sută dintre cei mai buni, pentru un control real al transportului. Altfel, nu văd scăpare. Lenin.

SVERDLOV (lucrează la document): Ce crezi, Gheorghi Vasilevici? Cum va reacționa proletariatul din Occident?

CICERIN: Vor ști să ne înțeleagă, nu vor ști să ne înțeleagă? Totul ține de cum vor fi informați.

STEKLOV: Social-democrația, prin Kauțki...

SVERDLOV: Aici e limpede. Dar Roza Luxemburg?

CICERIN: Aici e mai complicat. Și cu informarea, de asemenea.

SVERDLOV: Pe cine pierdem înlăuntrul țării?

POKROVSKI: Pe intelectuali.

ZAGORSKI: Intelectualii care merg cu noi ne vor înțelege dacă nu dăm friu liber exceselor.

STUCIKA: Mă tem că, oricum, nu ne vor înțelege...

SVERDLOV: Și „Novaia jizn”? Ce-o să spună?

STEKLOV: Că teroarea nu e de natură să domolească războiul civil, că dimpotrivă îl va înăspri.

ENUKIDZE: De ce?

LUNACEARSKI: Singele cere sînge... O reacție în lanț.

SVERDLOV: E clar. Principalul este: salvarea revoluției, la asta să ne gîndim. (Către Stucika.) În ce mod însă...

(Intră în fugă Țiurupa.)

ȚIURUPA (flutură o telegramă): Tovarăși, telegrama asta! Nu poate fi publicată telegrama asta. A fost trimisă la „Krasnaia Gazeta”. Vă rog, ascultați-o. (Citește.) „Uciderea lui Urițki și rănirea lui Lenin nu pot rămîne nepedepsite. E greu să lupti, cu conștiința că în spatele frontului pier cei mai buni tovarăși, răpuși de mîna asasinilor plătiți de burghezii. Facem apel la muncitorii din Moscova și Petrograd: «Tovarăși, fiți fără cruțare și fără milă cu contrarevoluționarii. Ucideți-i. N-avem nevoie de tribunale.

N-avem nevoie de judecări! Căle liberă setei de răzbunare a muncitorilor! Să curgă singele teroriștilor alb-gardiști și al burghezilor! Nici o cruțare dușmanilor! Uci-deți-i!»” Semnează: Smilga, Lașevici, Golos-ciokin, Bela Kun. Tovarăși, nu putem pune așa problema... Apeluri din astea duc la un adevărat măcel. Mă tem de dezordine... La urma urmelor, există justiție...

POKROVSKI: Despre ce justiție putem vorbi astăzi? Formele juridice sînt pur și simplu neadapate la înăbușirea contrarevoluției! Sîntem în plin război civil. Putem merge la Livni cu procurori, cu avocați, curtea cu juri? E limpede că nu.

KURSKI: Uite un exemplu. A fost descoperit azi-noapte la Voronej un depozit secret de arme. Evident, la mijloc este pregătirea unei rebeliuni. Nu există însă nici un fel de dovezi, nici un vinovat cert. Din punctul de vedere al dreptului roman, cekistii nu pot aplica nici o sancțiune nimănui. Ei știau însă ce s'îrșit a avut o rebeliune similară la Iaroslavl sute de muncitori, zvîrliți și înecați în Volga. Și atunci? Cekistii au procedat după cum le-a dictat conștiința lor juridică de clasă: au pus sub stare de arest pe fruntașii burgheziei din oraș. Și ițele complotului au fost descoperite. Ce s-ar fi întimplat însă dacă ar fi ezitat? Dacă ar fi stat și ar fi cugetat la caracterul sacru al justiției? Am fi trecut astăzi pe răboj, după Livni, și Voronejul.

NOGHIN: Și Vladimir Ilici nu avea oare aceleași vederi, cînd cu îndoielile lui Gorki? Să fie ținuți o săptămînă mai mult, ca ostatici, câteva zeci sau chiar o sută de intelectuali cu înclinații alb-gardiste și să putem noi, în acest chip, preveni alte comploturi și alte asasinări a sute de mii de muncitori și țărani: iată dictatura proletariatului, iată lupta de clasă!

POKROVSKI: Și pentru că a fost vorba de teroarea iacobină; e drept, ea a parcurs o cale complicată — de la teroarea pusă în slujba unui scop înalt, la teroarea absurdă. Dar primul pas al ei, cu totul just, a fost să adapteze justiția la necesitățile luptei de clasă.

STUCIKA: Dar legalitatea revoluționară nu înseamnă lipsa legalității.

KURSKI: Pentru noi, legalitatea revoluționară înseamnă aplicarea scrupuloasă a formelor juridice, atunci cînd judecăm conflictele dintre clase, dintre muncitori, dintre țărani. Nici o altă formă însă, pentru contrarevoluționari, decît una singură...

STUCIKA: Nu e suficient, declar, punctul acesta de vedere. Ca și în telegrama asta. Teroarea roșie e ținută să calce un drum al ei clar definit, precis desenat: altfel riscăm să repetăm trista experiență a iacobinilor.

POKROVSKI: Așa e. Au avut, ei, iacobinii, scăderi. Dar au avut și altceva. În acel an, pe care Engels îl numea „măreț”, s-au găsit oameni înzestrați cu curajul ilegalității. Au-zii? Curajul ilegalității. O zestre în vir-

tutea căreia oamenii nu dădeau nicidec înăpoi. Și cu o energie de oțel, obținuseră să nu lase nici unui comerciant, nici unui speculant, într-un cuvânt, nici unui burghez, puțința de a mai ieși la lumină!

SVERDLOV: Este stângaci și primitiv. Oricum ar fi, Robespierre rămâne pentru noi un model de mare conducător revoluționar. Acum ne interesează experiența lor, cum de s-au ivit la ei scăderile, pornirea spre excese și la ce-au dus ele.

KOLLONTAI: Bine. Să începem cu noțiuni elementare. Ce este teroarea? O atmosferă de spaimă, care te domină și te trage la răspundere pentru cea mai vagă apropiere. Da? Bun. Contrarevoluția nu înseamnă astăzi un pumn oarecare de alb-gardiști, de complotiști și teroriști. Burghezia contrarevoluționară are o bază socială, proprie, personificată de pătri largi, asupra cărora își exercită și își menține influența. Aceste pătri nu se caracterizează însă prin curaj civic. Ele nu pornesc, la primul apel al burgheziei, spre actul contrarevoluționar. Nu-i așa? Contrarevoluționare în esență, ele șovăie, se tem, stau în expectativă. Rolul terorii constă, după părerea mea, în a paraliza aceste pătri, în a lipsi contrarevoluția de baza ei de masă. Cu alte cuvinte, prin politica intimidării cată să ne atingem țelul fără vărsare de sânge în masă.

LUNACEARSKI: Ceea ce e cu atât mai regretabil, Alexandra Mihailovna, este că iacobinii, perfect conștienți de toate acestea, au înlocuit totuși politica intimidării prin politica exterminării.

PETROVSKI: Dar cum de nu pricepi că nu se poate una fără alta? Exterminarea înțește contrarevoluționarii declarați, intimidarea — masele inerte. Nu se poate înlocui una cu alta.

LUNACEARSKI: Nu eu am înlocuit — iacobinii. Au dat politici de exterminare o interpretare prea largă... Să ne amintim de ultima perioadă a lui Robespierre. Cum s-o numim?

ȚIURUPA: Teroarea atinsese atunci apogeul, dar necesitatea terorii dispăruse. Atmosfera de teamă și groază, căreia iacobinii îi dăduseră naștere, a pus stăpânire și pe ei.

KRESTINSKI: Dictatura iacobină își jucase istoricește rolul; trebuia să se stingă.

ȚIURUPA: Da, s-a autoepuizat. Robespierre și prietenii lui ar fi pierit oricum. Întrebarea este însă: cum ar fi pierit? Ar fi căzut răpuși de mina regelui? A regaliștilor? A intervenționiștilor?... Dar s-a prăbușit chiar de mina celor ce, deopotrivă cu ei, străbătuseră lungul și anevoiosul drum al revoluției. Aici e paradoxul: teroarea s-a transformat într-o avalanșă!

ZAGORSKI: Dar cum de au putut ajunge la asta? Aceasta e partea interesantă.

CICERIN: Am găsit la Leclerc cea mai curioasă caracterizare a ultimei perioade iacobine. Dacă îmi amintesc bine, suna așa:

„Republica noastră, abia în germene, înfățișează tabloul tuturor viciilor Romei degenerată. Nici urmă de unitate între patrioți: toți tind spre același lucru, dar, din nefericire, se propun căi diferite pentru a atinge țelul comun. Și, în loc de a le cerceta în comun, în loc de a ajunge la un acord, se iscă dispute, dezbinări, iar mijloacele destinate apărării patriei încep să fie utilizate pentru a zdrobi adversarul. Ce vor rodi ciocnirile acestea de patimi, dacă nu vom ști să ne veghem? Neîndoios — contrarevoluția“.

KOLLONTAI: O analiză destul de precisă. **STUCIKA:** Iată calea lor: șefii aripii de stînga, Leclerc și Roux, au dus o înverșunată luptă împotriva guvernului; ai fi zis, din clipă în clipă, că guvernul cade. În aceste împrejurări, Robespierre întreprinde o acțiune isteată: duce la îndeplinire tot ceea ce pretinde stînga — prețuri fixe la produsele de primă necesitate, mobilizare totală, o legislație a terorii. Dar împlinind toate acestea, îi învinuiește pe șefii stîngii de vederi și acțiuni contrarevoluționare și tocmai în temeiul acelei legislații a terorii, pentru care luptaseră atîta, îi trimite la eșafod. Apoi lucrurile se repetă cu urmașii celor de stînga, cu hebertiștii. Hebert și Chaumette cer confiscarea averilor dușmanilor revoluției și împărțirea lor nevoiașilor. Robespierre pune în aplicare această cerere a lor. Mai tirziu însă, le montează un alt proces și-i trimite și pe unul și pe celălalt la eșafod. Numai că aici, germinează un straniu paradox: satisfăcînd revendicările celor de stînga, Robespierre dădea, în esență, viață unui program plebeian, antiburghez, și ataca principiul proprietății. Ceea ce, firește, a ridicat împotriva lui pe șefii aripii de dreapta, pe ideologii „burgheziei noi“ — Danton și Desmoullins. Și din nou luptă pe viață și pe moarte, din nou victoria lui Robespierre, din nou ghilotina.

LUNACEARSKI: Nenorocirea iacobinilor a fost însă că, paralel cu această luptă, începuse și descompunerea totală a aparatului de conducere. La început, organele terorii erau alese și subordonate mulțimii revoluționare; către apusul iacobinismului, totul se schimbă. În primul rînd Comitetul salvării publice impune o centralizare strînsă a aparatului de represiune; colaboratorii, cîndva aleși de masă și controlați de ea, sînt înlocuiți cu emisari numiți și plătiți. Are loc o anastomoză între organele terorii și organele puterii. Și deși supuse guvernului, alcătuite fiind numai din funcționari, ele nu mai reprezintă poporul. Avem de-a face cu o nouă birocrație, teroristă, care acaparează toate posturile și determină procesul de putrezire teroristă a dictaturii mic-burgheze. Abuzurile de putere iau proporții uriașe. Nimeni, nici Robespierre, nici Saint-Just nu pot întreprinde nimic împotriva lor. Nu pot să se ridice împotriva birocrației funcționă-

rești, pentru că această birocrație ajunsese unicul lor sprijin. În atare condiții, până și eventuala antipatie personală, posibilă în relațiile unora dintre membrii guvernului, poate isca scinteia în stare să devină un adevarat incendiu. Termidorul era inevitabil pentru iacobini.

CICERIN: Ai absolută dreptate, Anatolii Vasilievici! Saint-Just vedea și el că, în ultima sa perioadă, teroarea ajunsese inutilă, ba chiar dăunătoare. O și mărturisise în ceasul morții: „Revoluția și-a trăit traiul. Toate principiile ei au pălit; n-au mai rămas decât scufiile roșii ca să acopere intrigile. Teroarea a tocit ideea de crimă, așa cum băuturile tari tocesc simțul gustului”.

ZAGORSKI: Un moment... Ce înseamnă că teroarea nu e necesară, dar există? Aveți în vedere un caz extrem, imposibil. Unde nu există condiții obiective pentru teroare, nu există revoluție, nu există război civil. Când pe un teren de pace și de bunăstare te pomenești, pe nepusă masă, că domnește teroarea, vă rog să mă iertați, dar nu avem de-a face cu teroare, ci cu un masacru. Și acesta e merit să slujească nu interese de clasă, ci interese personale!

SVERDLOV: Dar persoana respectivă, ale cui interese le exprimă? Volodea, dumneata vezi lucrurile cam prea simplu... Cum zicea Engels? „Când spunem teroare, zicea el, înțelegem dominația unor oameni care inspiră teamă”. În ultima perioadă iacobină totul era însă, de fapt, invers: dominația venea din partea unor oameni cuprinși de teamă. Teroarea a însemnat, în mare măsură, niște cruzimi inutile, pe care niște oameni urmăriți de spaimă le săvârșiseră în credința că așa vor cunoaște liniștea. Iar la iacobini, vinovăția de a fi dezlănțuit teroarea aparține aproape exclusiv burghezilor înfricoșați, care se dădeau drept patrioți; birocrației funcționarești, acelor mic-burhezi, care și ei făceau în pantaloni de frică; unei bande de ticăloși care sub pulpana terorii își puteau vedea de propriile lor afaceri.

KRESTINSKI: Așa e. Altfel ar fi să repetăm trănăneala liberală, după care lui Robespierre i-a fost necesară teroarea numai ca să-și înlăture rivalii.

STEKLOV: N-ar fi chiar așa; dar nu poți tăgădui că, în ultima ei perioadă, funcția socială a terorii a trecut la ei pe al doilea plan, că teroarea s-a preschimbat într-un instrument de autoapărare a conducătorilor și de menținere a puterii.

KRESTINSKI: Ce a împins însă la aceasta? În nici un caz, ambiția personală a lui Robespierre. Că însăși logica luptei. Saint-Just spunea că natura împrejurărilor ne poartă spre niște rezultate care poate nici nu ne trec prin minte. Asta e cheia trecutei lor tragedii!

NOGHIN: Nu uitați că mic-burghezul, prin caracterul său, pendulează întotdeauna între extreme.

POKROVSKI: Să nu nesocotim nici amenințarea crescândă, venind dinspre contrarevoluție; ea explică lărgirea continuă a cadrului terorii.

ZAGORSKI: Da. Încordarea terorii e în funcție de încordarea luptei de clasă; dependența este aici direct proporțională.

LUNACEARSKI: La iacobini era invers proporțională.

CICERIN: Ori de câte ori nu se ține seama de o justă îmbinare a centralismului cu democrația, mijeste puțința unei dictaturi militare personale. Napoleon a apărut după ce directoratul, continuând pe iacobini, trecuse la o extremă centralizare a puterii; de la democrație păstrase numai forma. Dar aceasta putea înșela doar un nou-născut.

STEKLOV: Napoleon! Napoleon — nu uitați — se baza pe armată, pe organele de represiune, pe birocrație — adică pe tot ceea ce pîrguise iacobinismul.

ENUKIDZE: Tovarăși! Să isprăvim odată cu iacobinii! Pe noi nu asta ne amenință! Nu poate să ne amenințe!

KOLLONTAI: De ce nu?

ENUKIDZE: În cine să nu mă încred? Pe cine să suspectez? Pe tine? Pe tine? Pe el? Pe mine? Dar să te gîndești numai la așa ceva este un sacrilegiu. Veți putea spune că mă copleșesc emoțiile. Bine. Emoțiile! Dar mai este, de altă parte, deosebirea dintre revoluția mic-burgheză și revoluția proletară; așa cum există o diferență între Franța veacului al XVIII-lea și Rusia veacului XX. Și mai știu niște minunate vorbe la Marx: că evenimentele pot fi uimitor de asemănătoare. Dar, născute în împrejurări istorice diferite, ele duc la rezultate cu totul distincte.

KOLLONTAI: Ce tot spui acolo, Avel? Parcă n-am auzi — și dumneata și eu — vorbindu-se în fel și chip că a sosit timpul să facem din teroare o armă a politicii noastre sociale; să restrîngem adică și noi — ca iacobinii — metodele conducerii, la teroare?

PETROVSKI: La iacobini n-a fost așa.

LUNACEARSKI: Cum n-a fost așa? Ba a fost exact așa. Chiar Marx denunța concepțiile iacobinilor drept un model clasic de judecată politică limitată, primitivă; o judecată incapabilă, în pofida maximei energii politice cheltuite, să afle mijloace reale de însănătoșire a suferințelor sociale, văzînd acele suferințe ca izvorînd din modul de gîndire contrarevoluționar al dușmanilor revoluției. Cu alte cuvinte, ghilotina devenise la ei panaceu universal de rezolvare a problemelor.

KRESTINSKI: Cred că mic-burghezul francez era scuzabil cînd năzuia să înfrîngă pe speculanți cu ajutorul execuțiilor!

LUNACEARSKI: Așa e, dar tare mă tem ca robespierii noștri județeni și dantonii noștri regionali să nu preschimbe și ei glon-

țul în principal instrument de rezolvare a oricăror complicații.

SVERDLOV: Nu încapă îndoială că așa vor face, dacă nu vom preveni noi aceasta. E mult mai lesne să chemi Ceka să-ți dea ajutor, decât să stai în mijlocul maselor, să muncești, să le lămurești, să faci propagandă, să le convingi, să le organizezi.

LUNACEARSKI: Și pe mine mă încearcă teama ca nu cumva unii tovarăși să reducă toate aceste contradicții ale revoluției la uneltirile contrarevoluției, la acțiunile agenților Antantei. Gîndiți-vă la rebeliunea eserilor de stînga. Presa i-a găsit, pe loc, pe vinovați: spionii anglo-francezi. Aceasta, în vreme ce apăsarea limpede tuturor că sciziunea este inevitabilă și că ea rezultă din diferența de clasă a forțelor revoluționare.

STEKLOV: Ce legătură are presa cu asta? Iar cauți nod în papură; ești născut să nu faci alta decât să cauți nod în papură: la Ahile vezi doar călcîiul.

STUCIKA: Ceva trebuie să caute și nodul în papură.

LUNACEARSKI: Dacă am să strig la fiecare prilej critic că e trădare, că unlesc agenții lui Pitt, Koblentz și dacă n-am să arunc niciodată o privire lucidă și asupra propriei mele activități, e firesc să fac apel la sentimente, nu la rațiune, e firească demagogia mea și, implicit, acordul meu la fabricarea de învinuiri false și la alte murdării. Fapte de acest fel aflu cu duimul în istoria revoluției franceze.

KRESTINSKI: În ultima perioadă, înainte de a apune...

ZAGORSKI: Vladimir Ilici propusese o urmărire mai severă și pedeapsa cu împușcarea pentru denunțuri false. E cazul să trecem și asta.

ENUKIDZE (înfuriindu-se): Bine, dar unde vezi granița dintre ceea ce este dorit și ceea ce e absurd? Cine ne va arăta această graniță?

ZAGORSKI (se înfurie și el): Noi, împreună cu tine! De-aia ne aflăm aici.

(Tumult.)

SVERDLOV (strigă): Tovarăși! Tovarăși! Să ne înțelegem. Odată și pentru totdeauna. Aici nu există adepți ai terorii. Nu există nici adversari ai terorii. Aici sînt marxiști. Vreau să vă amintesc un lucru pe care Goethe l-a formulat în schip strălucit. Îmi îngădui să folosesc cuvintele lui: „Se spune că între două păreri opuse, la mijloc s-ar afla adevărul. Da de unde! Între ele se află problema.“ Ei bine, în cazul nostru, problema constă în faptul că arma cea mai ascuțită a revoluției noastre este teroarea, că în ea există tendințe deopotrivă pozitive și negative. Datoria noastră este să folosim la maximum tendințele pozitive ale armei și să împiedicăm dezvoltarea celor negative. Pe acest plan — și numai pe acest plan — se poartă discuția noastră!

(Intră Bonci-Bruievici. Toți întorc privirea spre el.)

BONCI-BRUIEVICI: E grav... Lipsă de oxigen. Așteptăm cu sufletul la gură să vină Rozanov. Iakov Mihailovici, ține aceste hîrtii; Vladimir Ilici se pregătea tocmai să le semneze...

SVERDLOV: Un moment... (Citește repede hîrțile și semnează.)

STUCIKA: Lămîi s-au găsit?

BONCI-BRUIEVICI: Nu. Am vorbit chiar acum cu Piterul. Au colindat toate ambasadetele. Cum aflau pentru cine se caută lămiile, ne refuzau. Toți au refuzat.

POKROVSKI: Ticăloși!

BONCI-BRUIEVICI: Mai încercăm acum cu intermediarii...

KRESTINSKI: Ce face Nadejda Constantinovna?

BONCI-BRUIEVICI: Țese paltonul; astupă găurile lăsate de gloanțe... Mai multe lacrimi decât ață.

(Se lasă tăcere.)

FATA (dictează): Cotelnici. Către comitetul executiv. Veatka. Către comitetul executiv. Am primit plingere de la Lubnina că bărbatul ei Lubnin a fost crunt bătut de Nikitin, președintele Ceka, și că Lubnin este ținut fără motiv în închisoare. Propun să se ceară neîntîrziat explicații de la Nikitin, să mi se telegrafieze personal; să cunosc și părerea comitetului executiv gubernial din Veatka, cu privire la posibilitatea eliberării lui Lubnin — în caz că nu este contrarevoluționar. Președintele Sovnarkomului, Lenin.

(Bonci-Bruievici iese, luînd cu el hîrțile semnate. Sună telefonul.)

PETROVSKI: Petrovski la telefon. (Celorlalți.) Lupte la Livni. A intervenit artileria. Avem pierderi multe. Insurecția a fost inițiată și dirijată de eseri. În județ, tulburări. Bine. (Pune receptorul în furcă.) Iakov Mihailovici, oamenii ne roagă să ne grăbim cu decretul, pentru că...

SVERDLOV: Nu forța lucrurile, Grigori Ivanovici! O să lucrăm așa cum ne dictează cerințele cauzei. Ne-am apropiat de esențial, tovarăși. De problema intensificării terorii. La prima vedere, s-ar părea că nu are nimic de-a face cu principiul ca atare; principiu, de altfel, just și necesar. Numai că n-avem voie să uităm un lucru: că intensificarea poate oricînd să influențeze — și încă profund — principiul, ba chiar să-l transforme, așa cum mijloacele transformă de atîtea ori scopul, cantitatea trecînd în calitate. Vreau să vă fac atenți — și pe mine însumi, odată cu voi — că interpretarea lărgită a terorii poate fi o primejdie. Pentru că poate face ca teroarea să cuprindă și pe ai noștri. În asemenea împrejurare, teroarea își schimbă culoarea, din roșie, prinde, în mod obiectiv, să îndeplinească funcția

terorii albe. Aceasta, independent de telurile spre care tind subiectiv și de năzuințele pe care le nutrește executanții ei. Același fenomen se petrece și atunci când se încălcă principiul oportunității unei acțiuni.

ȚIURUPA : Și garanția că...

SVERDLOV : De o parte, înțelegerea limpede a acestor pericole; de altă parte, o serie de măsuri. Caracterul public al terorii.

STUČIKA : Caracterul deschis al acțiunilor organelor de represiune.

NOGHIN : Afișarea tuturor numelor celor arestați, ale ostaticilor, ale condamnaților la moarte.

SVERDLOV : Aparatul executorilor, ales în temeiul principiului de clasă.

ZAGORSKI : Menținerea neabătută a principiului de bază al terorii roșii : teroarea unei clase asupra altei clase, prin clasă, în numele clasei.

SVERDLOV : Subliniez : prin clasă.

POKROVSKI : Nu avem nevoie de organe profesioniste de represiune; muncitorii de la strunguri să traducă în viață punctul de vedere de clasă.

SVERDLOV : Orice politică depinde de cei cu ajutorul cărora ea se traduce în viață. Să folosim, în acest sector, cele mai bune cadre ale noastre, mai ales pe cei cu stagiu vechi, cei intrați în partid înainte de revoluție.

STEKLOV : Tovarăși, dar asta înseamnă să aruncăm în flăcări floarea partidului. Ar fi o adevărată sinucidere. Cine-i poate rezista ?

ENUKIDZE : Tocmai aici e partea groznică, dragul meu : că nu există altă cale. N-avem ce face. Sintem nevoiți să trecem prin noroi, prin sînge, chiar dacă ni se frînge inima...

NOGHIN : Mă uit la Dzerjinski — chin, nu muncă. I-ar veni mai ușor să semneze propria sa condamnare decît condamnarea altuia — și totuși semnează.

ȚIURUPA : De astfel de oameni avem trebuință, nu de cei ce semnează ușor...

SVERDLOV : Tovarăși, să tragem concluziile. Discuția noastră a fost foarte utilă, pentru noi toți. Aș vrea să vă atrag atenția asupra unui lucru. Vladimir Ilici a făcut nu o dată observația că nu se poate marca o graniță fermă între revoluția burgheză și cea proletară. De aceea, problema exceselor, care ne-a preocupat astăzi atît de mult, are pentru noi o importanță uriașă, aș spune chiar, deloc particulară. În excesele terorii roșii se manifestă revoluționarismul mic-burghez : triumful lui și, dacă vreți, unul din principalele pericole în calea noastră. Deoarece, dacă nu vom frîna stihia mic-burgheză dinlăuntrul revoluției noastre, putem luneca îndărăt — așa cum s-a întîmplat și cu revoluția franceză. Iată problema cardinală a discuției noastre de astăzi.

LUNACEARSKI : Excese ! Atunci cum să calificăm cele petrecute la Țarițin ? Șleput înșesat cu arestați, printre care se aflau sute

de nevinovați, dus în mijlocul Volgăi și scufundat ? Sau măcelul, lipsit de sens, propus în telegrama asta ?

PETROVSKI : Anatolii Vasilevici, cu propagandă și numai cu propagandă nu poți face nimic. Cînd în mîinile ticăloșilor se află o armă, orice muncitor îl va scuipa în obraz pe cel ce-ar pretinde că jandarmii pot fi transformați cu ajutorul agitației.

KOLLONTAI : Dar muncitorul va scuipa în obraz și pe cel ce-ar susține că teroarea va fi norma vieții noastre.

LUNACEARSKI : Da, sînt de acord : istoria cunoaște momente cînd violența este necesară. Cu toate acestea, adevărul socialism nu poate fi răsbindit în lume cu arma și baioneta, ci numai cu ajutorul științei și cu o întinsă muncă de propagandă în rîndul celor ce muncesc.

SVERDLOV : Tovarăși ! Se propun următoarele puncte de bază pentru decret : Sovietul comisarilor poporului consideră că, în situația existentă, cerința primordială este asigurarea spatelui frontului, prin instaurarea terorii ; că pentru a întări, pentru o mai bună organizare a activității Ceka, este necesar să fie îndreptați într-acolo un cît mai mare număr de tovarăși membri de partid cu răspundere ; că, pentru a apăra Republica Sovietică de dușmanii de clasă, este necesară izolarea lor în lagăre de concentrare. Va fi împușcată orice persoană dovedită a avea vreo tangență cu organizațiile alb-gardiste, cu comploturile sau rebeliunile. Este necesar să fie publicate numele tuturor celor condamnați la împușcare, precum și motivele care au dus la aplicarea acestor măsuri. Ce completări propuneți ?

PETROVSKI : În ceea ce mă privește, aș fi vrut să se emită un ordin către Comisariatul poporului pentru afacerile interne, care să propună Sovietelor neîntîrziată punere sub stare de arest, în calitate de ostatici, a reprezentanților marii burghezii, ofițerimii, a conducerii partidului eser de dreapta. Tentativa de evadare sau de contraacțiune să fie curmată pe loc, prin împușcare în masă. Autoritățile locale să ia măsuri pentru descoperirea tuturor persoanelor ce trăiesc sub nume de împrumut, cu scopul de a se ascunde.

SVERDLOV : Există obiecții ? Este important să cunoaștem părerea tuturor celor de față. De aceea, îmi voi permite să vă întreb pe toți în parte. Lunacearski ?

LUNACEARSKI : Pentru un comunist, lucrul cel mai dificil este să fie crud. Cîte jurăminte de a-i răzbuna fără cruțare n-am făcut la mormintele fraților căzuți ! Și totuși, mîna n-a vrut niciodată să mi se ridice. Acum însă cupa e plină. Mîna trebuie să se ridice.

SVERDLOV : Zagorski ?

ZAGORSKI : N-am obiecții.

SVERDLOV : Kollontai ?

KOLLONTAI : N-am.

SVERDLOV : Petrovski ?
PETROVSKI : N-am.
SVERDLOV : Stucika ?
STUCIKA : N-am.
SVERDLOV : Krestinski ?
KRESTINSKI : N-am obiecții.
SVERDLOV : Noghin ?
NOGHIN : N-am.
SVERDLOV : Kurski ?
KURSKI : Sint de acord.
SVERDLOV : Steklov ?
STEKLOV : N-am obiecții.
SVERDLOV : Enukidze ?
ENUKIDZE : Sint de acord.
SVERDLOV : Tiurupa ?
ȚIURUPA : Sint de acord.
SVERDLOV : Cicerin ?
CICERIN : Da.
SVERDLOV : Pokrovski ?
POKROVSKI : Da, negreșit.
SVERDLOV : Și Sverdlov este de acord !
KOLLONTAI : Tovarăși, nu ne-am exprimat poziția principală față de Kaplan.
SVERDLOV : Așa e. (Îi privește pe toți în tăcere.)
PETROVSKI : Să fie împușcată.
KOLLONTAI : După anchetă — să fie împușcată.

(În tăcerea care se lasă, răsună o singură frază : „împușcată, împușcată după anchetă, împușcată“.)

SVERDLOV : E clar.

(În ușă apare Bonci-Bruievici. Sverdlov ia documentele și pleacă. Comisarul poporului rămân în tăcere. Petrovski se apropie de Zagorski.)

PETROVSKI : Mai ții minte deportarea ? Izba, taigaua, persecuțiile jandarmilor, foametea... și totuși era mai ușor.
ZAGORSKI : Te cred ; era mai ușor...
PETROVSKI : Grea știință și revoluția... Înțeleaptă, complexă... Ar fi interesant de știut dacă — învingînd — o să rămînem la fel.
ZAGORSKI : Vom rămîne, desigur.
PETROVSKI : Da. Și totuși, e nevoie să păstrăm atenția mărită.
ZAGORSKI : Bătrînul știa asta. A simțit cel dintîi pericolul...
PETROVSKI : Da, el cunoștea prețul greșelilor noastre.

(Se stinge lumina. La aparatul telegrafic.)

FATA : Tambov. Către Comitetul gubernial. Copia se trimite la Borisoglebsk, Comitetului județean. Mi-a parvenit o plîngere a lui Ivan Bogdanov, cu privire la arestarea pentru sabotaj a fiului său Vladimir, 17 ani, bolnav de bronșită. Cercetați încă o dată cazul ; verificați boala, lipsa de experiență, tinerețea arestatului ; cercetați în mod deosebit dacă adevărații sabotori n-au fost cei

treizeci funcționari ai comisariatului agrar care au refuzat munca, lăsînd toată treaba pe seama lui Bogdanov. Telegrafiați rezultatul. Președintele Sovnarkomului, Lenin.
TELEGRAFISTUL : Mai avem una și pe urmă trecem la recepție.
FATA : Novgorod. Către Comitetul executiv gubernial. Copia se trimite la Ceka. Bulatov este probabil arestat pentru plîngerea trimisă mie. Revin : pentru asemenea acțiune voi cere arestarea președintelui Comitetului executiv gubernial, a președintelui Ceka și a membrilor Comitetului gubernial, și voi face totul ca să fie împușcați. De ce nu s-a răspuns imediat la telegrama mea ? Președintele Sovnarkomului, Lenin.

TELEGRAFISTUL : Trec la recepție. Scrie. E din Piter. (În timp ce banda de hîrtie lunecă încet, dictează.) Moscova, Kremlin, către Lenin. Neînchipuit de mîhniți, îngrijorați ; dorim din toată inima însănătoșire grabnică. Nu vă pierdeți curajul. Gorki. Maria Andreevna. (Apare Bonci-Bruievici.)
BONCI-BRUIEVICI : Iată apelul Comitetului Executiv Central. Să fie transmis de urgență.

FATA : A sosit o telegramă din Piter. Dincolo ce se aude ?

BONCI-BRUIEVICI : E grav. (Iese.)

(Aparatul continuă să transmită.)

6

Locuința lui V. I. Lenin. Krupskaia și Sverdlov.

KRUPSKAIA : Cînd l-a examinat Rozanov, a încercat tot timpul să vorbească. Apoi și-a pierdut cunoștința...

(Întră Velicikina cu baloanele de oxigen și se îndreaptă repede spre dormitor. Din bucătărie intră Ulianova.)

ULIANOVA : Iakov Mihailovici, iată ce am găsit în buzunarul lui...

(Îi întinde lui Sverdlov un bilețel.)

SVERDLOV (citește bilețelul și zimbește) : Așa... așa...

ULIANOVA : E ceva important ?

SVERDLOV : Da, foarte. E adresat lui Țiurupa, în legătură cu măsurile ce trebuie luate. Am dezbătut problema și am rezolvat-o întocmai cum propune Vladimir Ilici.

(Întră medicii Obuh, Rozanov, Minț, Veisbrod și Vinokurov.)

OBUH : Doctorul Rozanov o să ne schițeze un tablou obiectiv.

SVERDLOV (arătînd cu ochii spre Krupskaja): Aici? **KRUPSKAIA**: Vreau să cunosc și eu adevărul. Nu vă temeți, doctore, o să fim tari. Sintem pregătite pentru orice. **ULIANOVA**: Vă rog. **ROZANOV**: Starea este gravă. Extrem de gravă. Hemoragia a pătruns din lobul superior al plămîinului în pleură; inima este puternic împinsă spre dreapta. Se observă un șoc al pulsului. De aceea, în centrul atenției noastre nu se află mîna ruptă, ci acest șoc.

Cel de-al doilea glonte a atins gîtul, de la stînga spre dreapta, trecînd între coloana vertebrală și trahee. Dacă glonte ar fi deviat cu un milimetru, Vladimir Ilici n-ar mai fi fost azi printre noi. Bazați pe experiența noastră de pe front, am ajuns la următoarea concluzie: dacă bolnavul depășește starea de șoc, pericolul imediat dispare. Rămîne celălalt pericol: infecția de pe urma trecerii glontelui. Ne mai temem pentru procesul pleural și pentru rana de la gît. Ne gîndim la următoarele măsuri: repaos absolut; toată atenția concentrată asupra activității cardiace; mîna poate fi temporar neglijată — va fi ținută doar într-un pansament superficial, pentru ca fractura să nu pricinuiască suferințe suplimentare bolnavului. În afară de aceasta, am decis să invităm un mare specialist de talia lui Nikolai Nikolaevici Mamonov, pentru a urmări procesul pleural. Acesta e tabloul. În linii mari, evident. Sint întrebări?

KRUPSKAIA: Va trăi?

ROZANOV: Vom face tot ce este cu putință.

SVERDLOV: Totul depinde așadar de inimă: va rezista?

ROZANOV: Da. De noi nu mai depinde mai nimic.

SVERDLOV: Înțeleg. Trebuie să anunțăm poporului și lumii întregi adevărul amar. Este necesar un buletin medical. După cît am înțeles din concluziile dumneavoastră, nu există încă certitudine. Trebuie s-o spunem însă astfel încît să rămînă speranța.

VEISBROD: Am conceput un proiect de buletin.

SVERDLOV (citește): Predați-l lui Bonci-Bruievici. Cine va fi de gardă la noapte? **VEISBROD**: Eu cu doctorul Obuh.

SVERDLOV: Dacă va fi nevoie, apelați și la noi... Întreg Sovnarkomul e aici; nimeni nu se poate duce acasă.

OBUH: Dacă va fi necesar, vă vom chema.

(Medicii pleacă.)

SVERDLOV (către Krupskaja): Ne strîngem acum, instinctiv, unii lîngă alții; așa fac și copiii cînd îi paște o nenorocire...

(Intră Bonci-Bruievici.)

BONCI-BRUIEVICI (lui Sverdlov): O tele-

gramă de la Gorki. (Îi întinde telegrama.) **SVERDLOV** (cu uimire, cu glasul scăzut): De la Gorki? (Citește.) M-da... Iată, prin urmare, ce-i trebuie omului ca să gîndească...

BONCI-BRUIEVICI: Vladimir Ilici o să se bucure.

SVERDLOV: Se va emoționa. Ține nespus la Gorki. Acum nu e cazul să i-o arătăm. Cînd o să se simtă mai bine...

BONCI-BRUIEVICI: O să se mai simtă oare mai bine?

(Sverdlov tace. Bonci-Bruievici iese. Din dormitor intră Velicikina cu baloanele cu oxigen utilizate; ia altele pline.)

SVERDLOV: Dă-mi voie... să te ajut...

VELICIKINA: Mulțumesc. Iakov Mihailovici, dar nu e nevoie... (După o clipă de tăcere.) Bine, să mergem...

(Sverdlov ia baloanele și împreună cu Velicikina intră în dormitor. Se stinge lumina.)

(Lîngă aparatul telegrafic.)

FATA (dictează): Buletin oficial. S-au constatat două leziuni datorate gloanțelor. Un glonte, intrînd sub omoplatul sting, a atîns virful plămîinului, provocînd o hemoragie pleurală și s-a oprit în partea dreaptă a gîtului, mai sus de clavicula dreaptă. Al doilea glonte a pătruns în umărul sting, a spart osul și s-a oprit sub piele, în partea stîngă a umărului. Hemoragia internă n-a fost oprită. Pulsul 104. Starea generală gravă.

TELEGRAFISTUL (Fetei): Cu asta am terminat. Du-te acasă și odihnește-te. Arăți îngrozitor.

FATA: Nu, nu plec. Aștept aici...

7

Sala de ședințe a Sovnarkomului. Comisarii poporului se pregătesc să-și petreacă toată noaptea aici. Unii sed pe scaune, alții stau întinși pe podea, pe ziare; alții stau la masă sau pe pervazul ferestrei. Nu doarme nimeni. Atmosferă încordată. O mare liniște. Cînd și cînd, cite unul din comisarii poporului rostește o frază. Se creează impresia că gîndesc cu voce tare.

KOLLONTAI: În ianuarie am avut o discuție ciudată cu el. Tocmai plecase Troțki; l-am întîlnit în coridor, aprins la față, minios... Probabil că fusese o dispută înverșunată... Era și normal. De-abia se întorsesese de la Brest. Am deschis ușa și am intrat. Era întuneric; el stătea la fereastră, cu miinile în buzunare, cu capul ridicat. Cu ochii la stele. M-am oprit uimită. Domnea o

liniște deplină. M-am hotărît să plec neobservată. M-a zărit oglindită în geam, și fără să se întoarcă mi-a spus: „Ce stele... Ce stele sînt astăzi... se vede că se întrece gerul...” Apoi s-a întors și m-a întrebat: „Te uiți vreodată la cerul înstelat?” „Doar cînd sînt pe ocean sau la țară”, i-am spus. „Pe ocean?” — s-a mirat el. „Da, da, uitasem că ai fost în America. În tinerețe cunoaștem foarte bine toate constelațiile. Acum le cam încurc...” Și, fără nici o pauză, a trecut la probleme de muncă. Și-a îngăduit, o singură clipă, și altceva...

ENUKIDZE: Știa să descopere și să fructifice ce avem mai bun în noi... Uneori nu bănuiai singur ce ești în stare. Și el vedea. TIURUPA: Fiecare din noi păstrează în el o fărîmă din Vladimir Ilici...

STUCIKA: Dacă se duce...

STEKLOV: Rămîne colectivul... Vom fi oare destul de tari?

ZAGORSKI: O să fim noi capabili să ne apropiem de obiectivitatea lui Ilici? Să eliminăm, în problemele politice, tot ce e personal în noi?

POKROVSKI: Micilor burghezi le-a fost dat de Dumnezeu însuși să nu vadă mai departe de lungul nasului. Dar de cîte ori și noi, chiar membri de partid, care l-am studiat pe Marx, n-am ridicat din umeri ascultîndu-l?

CICERIN: În perioada Brestului a ținut, aproape singur, piept tuturor... Era ferm ca o stîncă. „Una este starea de spirit a clasei, alta interesele ei fundamentale. Ar putea să nu coincidă. Eu mă gîndesc la interesele ei...”

Și a rezistat. Și ne-a convins...

KRESTINSKI: Îmi amintesc, ca acum... intrase în fugă la ședința decisivă, aidoma unui leu... Umbla prin cameră ca într-o cușcă... Pornit să sfarme totul în cale... Nikolai se ghemuise într-un colț, noi toți tăceam. Iar el umbla, palid de minie, fără o picătură de sînge în obraz, cu mîinile tremurînde, de nu nimerea buzunarele... Noi încă nu eram de acord să încheiem pacea. Mai făceam felurite propuneri... Atunci el n-a mai rezistat... „Plec din C.C.! Destul cu joaca! Nu mai îndur nici o secundă!” Aud parcă și acum: „Nici o secundă!”

NOGHIN: Un temperament clocotitor. Tot felul lui de a trăi e furtunos. Și totul se petrece înăuntrul lui. A suferit de atîtea ori, crunt. Mai ales în timpul sciunilor, cînd era nevoit să rupă cu prietenii...

ENUKIDZE: Cîte cicatrici îi brăzdează sufletul...

PETROVSKI: Dar cazul Malinovski? A stat o oră întreagă cu fața acoperită de ziarul care publicase datele extrase din arhivele poliției. Apoi cînd îl dădu la o parte, avea ochii roșii...

ZAGORSKI: Dacă ne gîndim bine, n-am avut niciodată grijă de el.

LUNACEARSKI: Ce înțeleștare a fost între noi pe chestia bombardării Kremlinului... Eu nu-l înțelegeam pe el; el nu mă înțelegea pe mine... I-am aruncat multe cuvinte de prisos, jignitoare. De altfel, ori de cîte ori ne-am certat, am uitat de limbaajul parlamentar... Mi s-a povestit că, atunci cînd i s-a prezentat demisia mea, se frînsese parcă ceva în el...

KRESTINSKI: În nouă sute doisprezece, pe vremea cînd se organiza „Pravda”, se afla la Cracovia. Ne trimitea o sumedenie de articole. Publicam cîte unele; celelalte luau drumul coșului. Interveneam fără milă în textele lui. Ni se părea pe atunci că, de vreme ce eram puși acolo, eram și mai în măsură să știm și ce materiale sînt necesare și cum trebuie scrise... Pînă într-o bună zi, cînd n-a mai răbdât. Ne-a scris: „Las deoparte lucrul esențial, dar cum de nu vă puteți da seama că din colaborarea la ziar îmi întrețin zilele, și că dacă veți arunca totul la coș, nu voi mai putea rezista în orașelul ăsta...”

(Se lasă tăcere. Deodată, din locuința lui Lenin se aude zgomot de pași grăbiți, apropiindu-se. Toți au ochii îngroziți, îndreptați spre ușă.)

GLASUL LUI SVERDLOV: Tovarăși! tovarăși!

(Sverdlov se năpustește în sala de ședințe.)

SVERDLOV: Tovarăși... A trecut criza... A spus... El însuși a spus...: „Am să scap!”

(O clipă de tăcere. Apoi, toți sar de la locurile lor; se năpustesc spre Sverdlov, bliuguie ceva, strigă; nu se poate înțelege nimic. O îmbrățișare generală. Felicitări reciproce. Kollontai plînge și ride în același timp.)

SVERDLOV (îrumpă din grupul ce-l înconjoară): „Sculați, voi oropsiți ai vieții...”

(Și, fericiți, transfigurați, simțind fiecare umărul tovarășului, iată-i încet, încet, întoînd imnul...)

CORTINA